

За животот и делото на професор д-р Иван Микулчиќ

UDK: 902-05 Микулчиќ, И.

Пријатели драги, ајде да патуваме низ времето!
Ајде да се потсетиме на еден живот подарен на Македонија!

На една долга, светла и самопожртвувана војна за археологијата, науката и културата за нашиот дел од Земјата што достоинствено го носи името Македонија.

Да го запознаеме влогот, на мисионерот, стратегот на македонската археологија, истражувачот и педагогот, човекот со бистар, рационален, огнен ум и железна волја, господарот на минатото. Да се потсетиме на обемот и содржината на големиот подарок што го добивме од нашиот, драг и скапоцен Иван Микулчиќ.

Пријатели драги, ајде да ја препознаеме неговата професионална заложба во темелот на Република Македонија.

Чудни се патиштата Господови, велат. Тој има план, иако само навидум долгата човекова еволуциска патека, води низ хаосот, на судирот помеѓу доброто и злото, темнината и светлината. Точно по работ, на границата помеѓу животот, смртта, заборавот и вечноста.

И велат, ништо не е случајно!

Во неговиот план одвреме навреме се појавуваат големите водачи. Овие мисионери низ разни професии, ги просветлуваат тесните човечки животни патеки кон незаборавот.

Да, тоа беше веројатно оној Господов ден, кога младиот Иван Микулчиќ, во еден дневен весник, во Белград, главниот град на некогашна Југославија, го виде конкурсот за археолог во Народниот музеј Штип. Тој, тогаш одлучи да зачекори на патот на посебна животна мисија, носејќи го факелот светлински, факелот на културата и археологијата во далечната јужна земја со вековното име Македонија.

Иван Микулчиќ се роди на 25. 03. 1936 година, во Инѓија, Војводина. Од претците во гените доби прекрасни дарби. Чувство за систематичност, дисциплина, неверојатно голема работливост и упорност за постигање на целите каква ретко се раѓа. Фотографска меморија, остра логика и

посебен позитивизам. Доблести што тој во текот на животот целосно и безрезервно ги посвети на археологијата и културата на Македонија.

А негова врвна цел постана проникнувањето во тајните на полеогенезата и воопшто процесите на основањето на културите и цивилизациите на Балканскиот полуостров и пошироко.

Да, Иван Микулчиќ постана таткото на македонската полеогенеза.

Студираше на групата за Археологија при Филозофскиот факултет во Белград, каде дипломира во мај 1958 година. Веднаш по дипломирањето дојде во Македонија. Најпрво како кустос-археолог во Народниот музеј во Штип. Потоа во музејот во Битола, каде детално ја запозна Пелагонија. Животната патека го одведе во Археолошкиот музеј во Скопје. А потоа на Филозофскиот факултет во Скопје.

Господар на културните хоризонти

По дипломирањето, веќе од наредната 1959 година, тој длабоко се нурна во железновременските корени на Пајонската и Пелагонската цивилизација. Стар Караорман, Беранци, Мојно. Иван Микулчиќ темелно се движи и ги студира, предисториските и протоисториските културни хоризонти на почвата македонска. Токму овие негови согледувања му овозможија да ја создаде докторската дисертација за протоисториска и античка *Пелагонија во свейлинината на археолошките наоди*. Дисертацијата ја одбрани во 1965 година на Филозофскиот факултет во Белград.

Од мај 1969 г. до пензионирањето, во 2000 година, работи на Филозофскиот факултет во Скопје, на Групата (Институтот) за историја на уметност и археологија. Најпрво како доцент (1969), потоа вонреден (1974) и редовен професор (1979). На 09 декември 2002 година е избран за дописен член на Германскиот Археолошки институт на Академијата на науките во Берлин.

Предава Историја на уметноста на Старите народи, Класична археологија I и II, Музеологија и конзервација на споменичното наследство. А времено предава и Историја на културата на Интердисциплинарните студии за новинарство.

Ние студентите по историја на уметност и археологија на Филозофскиот факултет во Скопје, во паузите помеѓу предавањата се собиравме околу нашиот драг професор, Иван Микулчиќ, а тој тогаш, честопати знаеше да ни каже: *колеги драги, ајде, сега ѝрашувајте колку што сакате за сè од археологијата. Ама на крајот на годината, јас ќе ве ѝрашувам вас, да видам што сите зајомниле и дали сите на висшинскиот ѝај!*

Далечната 1974 година, малку задоцнив на неговиот прв час. Тој ноемврски ден, приквечерината, во малиот театар, на тогаш новата зграда на Филозофскиот факултет во Скопје, немаше место за седење бидејќи тој не собра заедно со втората наставна година. Стоев на крајот од салата. Професорот зборуваше: *колеги драги, каде бевте цело лето?*

Ве чекав во Сѝоби. Барем еден од вас да дојдеше, ма во количкаѝа за земја Ке го сѝавев и ѝрошеѝав за да му го ѝокажам Сѝоби. Еѝе, факулѝеѝоѝ доцнеѝе цел месец ѝоради доврѝувањето на новаѝа зграда. Пак никој од вас не дојде да ѝраѝа каде е ваѝиоѝ ѝрофесор и ѝѝо се случува со ваѝаѝа живоѝна ѝрофесија - археологијаѝа. Да, овие навидум прости зборови, всушност беа повик, за мене, за нас. За сите наши души, кои тогаш, во тој македонски агол собрани, стоевме пред вториот животен праг, млади, полурешителни, незрели, ранливи. Потоа, тој, школската година ја исполни со живописна археолошка теорија. Палати, дворци, градови, тврдини, култури и цивилизација.

Велеа дека е престојог на испитите. Велеа дека е дури и страшно остар и понекогаш мошне непријатен. Но малку од неподготвените души, кон кои ја покажа северната страна од судот на испитот, не помисли, дека големиот професор Иван Микулчиќ, им чини праведна добрина. Некои од нив, подоцна ќе разбереа. Тој не ги одобруваше промените на професиите. Тоа е губење на време. *Твојаѝа вистѝинска ѝрофесија одбери ја навреме, за да навлезеш во нејзиниѝе ѝајни зоѝѝо живоѝоѝ не е игра! Ти, немаш време за губење зоѝѝо часовникоѝ на ѝвоеѝо срце неѝовраѝно ги оѝчукува секундиѝе ѝод дневнаѝа живоѝна свеѝлина и дури да се заврѝиѝ, доаѓа ѝемнинаѝа на забораѝоѝ!* Токму така! Ако студентот на крајот од годината не знае уста да отвори, особено за класична археологија, еден од главните стручни предмети, очигледно дека неговиот ум ја згрешил Портата за влезот на патеката од сопствениот живот. А секој мора навреме да ја најде вистинската, сопствената животна Порта.

Иван Микулчиќ активно учествува во организацијата на постдипломските студии за археологија. Тој е ментор на 8 магистри и 4 доктори на археолошките науки.

Археолошките науки ги градиме во спојот на практиката, теоријата и научно заснованата интерпретација. Огромното искуство и ерудиција на Иван Микулчиќ, му овозможи да ги води кандидатите преку цврсти и методолошки издржани принципи на градењето на нивните последипломски тези при што тој секогаш мошне внимателно и критички го проценуваше квантитетот и квалитетот на предложената материја. Знаеше според тоа и да одбие предлог-тема доколку процени дека истата не ги исполнува основните норми. Но, откако еднаш ќе го прифатеше, Иван Микулчиќ, во својство ментор, посветено го водеше својот кандидат низ светот на археолошките факти, логичните идеи, постоечката стручна и научна литература и критичниот однос кон истата во процесот на нејзиното градење во рамките на тезата, до одбраната.

Покрај образовната дејност професор Иван Микулчиќ вршеше и повеќе општествени и организациски дејности на Факултетот. Беше раководител на Институтот 10 години, продекан на Факултетот во 1975-76 година.

Брегалница и Пелагонија, Полозите и Повардарјето

Иван Микулчиќ велеше: *со само една ѝосеѝа на локалийѝеѝоѝи ѝеѝко е да се разбере неговайѝа дуѝа!*

Интересно, Во Република Македонија и денес, речиси и да нема археолог посветен на античката полеогенеза на Република Македонија, со научен интерес за комплетно осознавање низ личен практикум за истражување на старите градови и тврдини на целата територија на Република Македонија, како Иван Микулчиќ.

Треба да се види *Tabula Imperii Romani*, Ljubljana 1976. Тоа беше првата пообемна археолошка карта на Република Македонија, а во нејзе, професорот д-р Иван Микулчиќ со неговите над 700 археолошки локалитети - единици за прв пат создаде огромна археолошка слика на Република Македонија.

Професорот Микулчиќ ја задолжи науката на Република Македонија и светот со уште многу, многу, поконкретни и поиздржани, научно фундирани слики на археолошко-историските, културните и цивилизациските процеси од подрачјето на Република Македонија и пошироко.

Протоисторија и рана антика на Македонија

До него, би рекле, дека нашите краишта беа сметани за темна зона на Македонија во железното време. По неговите теренски истражувања во регионите на Брегалница и Пелагонија, Полозите и Повардарјето, и по неговите најнови и особено обемни согледувања и систематизирања на локалитетите и археолошките наоди, во неговите трудови се појави поинаква сликата на т.н. железно време во Македонија. Истражувањата на професор Иван Микулчиќ овозможија да се разбере, дека македонските краишта биле интегрално вклопени во протоисторијата на Јужен Балкан (Егеја и Грција). Да, токму така, тој со своите студиозни теренски и кабинетски проучувања, изнесе на виделина едно дотогаш непознато поглавје од македонското минато - протоисторијата и раната антика во Македонија. Тоа е и јадрото на неговата докторска работа, одбранета во 1965 година.

Тогаш, професор Иван Микулчиќ, за прв пат, врз научна подлога, го претстави космосот на железновременските тумули во Пелагонската висорамнина, Пелагонците и нивните благородници, новодојдените македонски Линкести и нивната водачка династија. Го долови создавањето на раноантичката пелагонска цивилизација, утврдените градови, селата, некрополите и успеа во материјалната култура да ги препознае моментите на назадувањата. Моментите на острите прекини на човечката среќа од времињата на Егејските преселби, доцно геометриските пробиви од југот и доаѓањето на римските легии.

Пајонија

Од 1975 до околу 1993 година, ја имав честа и судбината да го следам

во истражувањата на дел од Пајонската територија. На пролет 1975 година за нас бруцошите заврши школската теорија, а во август го доживеав моментот на моето археолошко крштевање. Тоа беше моментот кога и во живо стагнав на прагот на мојата археолошка свездена порта што ми ја отвори третиот, и најголем од моите животни учители, Иван Микулчиќ. А каде таа водеше? На 25 август 1975, Антигонеа - Градиште, Неготино; Гурбита - Градиште, село Згрополци; 26 август 1975, Арг - Видин Град, село Водоврати; врв Клепа село Двориште; 27 август 1975, Кале село Горно Чичево; 28 август 1975, Глоска Чука село Грчиште; Туфка село Смоквица и Градиште село Тремник. Потоа следеа неколку фантастични теренски истражувачки дни на Големо Градиште кај село Коњух кога ја прегазивме Крива Река. Професорот Иван Микулчиќ, тогаш, ни ги оживуваше улиците, скалилата, куќите оформени во живите карпи на акрополата на големиот, непознат антички град кај Коњух.

Пајонија, во наредните децении остана неговата голема преокупација. Тоа беше научноистражувачкиот проект *Сџари градови и тврдини во Среднојо Повардарје*. Долги години теренски истражувања. Ноќи и ноќи во вреќите преспани на отворено, во македонските шуми, полјани, на речните и езерските брегови. Километри и километри марширање до далечните пајонски градови. Упорноста на искачувањата до планинското светилиште на Аполон и Артемида на врвот Клепа. Гаволскиот татнеж на молњите, нивните громовни, блескави и страотни удари во карпите на Демир Капија и Краставец додека грижливо бдеејќи, професорот, цела ноќ го одржуваше топлиот смирувачки оган, што ние, одвреме навреме низ растроениот полусон, ќе го погледнеме, и повторно втонувавме во темниот свет на убавата, подземна Афродита, која нџ водеше низ долгите тунели на пештерното светилиште Горни Змеовец кај Дрен, во Подземниот Ад, покажувајќи ни ги психите кои итаа кон античкиот заборав.

Но, професорот секогаш ги организираше најтешките теренски истражувачки акции. Тој упорно, во најтешките месеци јули и август, цели пет години ги истражуваше и документираше сид по сид, камен по камен, градот и тврдините прилепени на карпите Демир Каписки. Градот Стена - Марков Град, Маркова Кула, Кула, Кале-Челевец, Кула над Постралец, Рамниште, Илимов Рид, Ароплано, Стојкова Нива и другите археолошки локалитети. Лично и активно учествував во тие теренски денови. Поаѓање кон карпите во 5 часот наутро, ручек-пауза од 12 часот, преживување на топлотниот удар под скромните сенки на прнарот - локалниот еволуиран медитерански даб со иглично заострени листови, до 14 часот и продолжување на работата до 18 часот, честопати и до стемнување. За конечно да се појави *Тојографија на Сџенае - Просек - Демир Капија*.

Колку само лефтерно звучат насловите: *Тојографија на Еударисџ*, Macedonia acta archaeologica, бр. 1, Прилеп 1975; *Убикација на Билазора*, Годишен Зборник на Филозофскиот факултет во Скопје бр. 28, Скопје

1976; *Проблемої на Антигонеја*, ГЗФФ бр. 38, Скопје 1984. Навидум 10, 20 страници научни статии?! Ништо посебно!? Но, знаете ли што се жртвуваше и колку голем труд вложи тој, за да осамнат речениците, фотографиите и планиметриите на овие значајни антички градови? Тоа го знаат малкумина. Тој, Иван Микулчиќ и ние кои го издржавме овој војничко-археолошки стил на животот, калејќи се низ бројните експедиции што тој ги организираше и предводеше на врвен стратегиско истражувачки начин.

Со само една носејќа на локалитетите што е да се разбере неговата душа!

Да, тоа беа деновите од неговиот живот што тој ги даде од себе за науката македонска и светска. А немаше теренско возило тогаш, ниту развиена мрежа локални патишта. Ни дигитални средства за документација, ни картите со крупен размер. Ниту владините капитални проекти во археологијата. Ниту пак некоја од тогашните влади, да ја разбере неговата визија. Неговата научно-истражувачка големина. Само од СИЗ-от за наука на Република Македонија тригодишните проекти со средства одвај за превоз и исхрана.

Своето учење Микулчиќ успеа да го пренесе и на повеќе соработници и помлади следбеници, кои низ истражувањата, пишувањето и докажувањето го рехабилитираа овој прв историски народ на нашата почва.

Антички градови во Македонија

Античките градови претставуваат основа врз која се надградувале сите останати материјални и духовни вредности. Античките градови се основни клетки на цивилизацијата. А цивилизацијата е повеќе милениумскиот стремеж и цел на секоја културно свесна човечка заедница. Професор Иван Микулчиќ рано ја согледа оваа вистина и како најголем предизвик го постави идентификувањето на најстарите градови на територијата на Македонија на терен. Тој ја надмина методологијата на рекогносцирањето и решително се впушти во вистинската битка. Цврсто и непоколебливо, предводејќи бројни археолошки експедиции и тимови, макотрпно ја проучуваше Македонија. Регион по регион, локалитет по локалитет, утврдување по утврдување, лоцирајќи ги позначајните укрепени места. Го идентификуваше нивниот периметар - обзидијата и евентуалните внатрешни градби чии што остатоци уште се гледаат на површина. На ова следеше археолошко-геодетски премер и техничко снимање на сите видливи градежни остатоци и создавање на планиметрија на истражуваната населба. Четири долги децении срцето на овој мисионер истражувач неуморно чукаше, додека успеа да ја запознае душата на околу 200 укрепени раноантички места-градови и гратчиња, гранични стражи, утврдени села и збегови во територијата на Република Македонија. Четири децении тој ги посетуваше и внимателно студираше најстарите

антички регионални средишта, и успеа да создаде високо квалитетни планови на истите, за да може со голема сигурност да изврши археолошко-историската интерпретација и идентификување со населбите, забележани кај античките писатели. Хераклеја и Линк во Линкестида. Стибера, Алкомена, Брианиј, и проблемот на Персеида, Кидрае, Пелагонија, потоа Колобаиса и други во Пелагонија. Лихнид во Дасаретија. Скупи во Скопско. Билазора во Свети Николско. Гурбита, Арг, Аударист, Стоби, Стена, Антигонеја и други во Вардарска Пајонија. Астрајон, и Добер во Радовишко и Струмичко. Идомене, Гортинија, Аталанте во Амфаксотида. Многу, многу научни статии со продлабочено теренско и кабинетско студирање на рано античките цивилизациски хоризонти на Македонија, за конечно во 1999 година да ги резимира и вообличи во студијата *Антички градови во Македонија*, Македонска Академија на науките и уметностите, Скопје 1999.

Всушност професор Иван Микулчиќ е и врвниот македонски археолог - процесуалист во рамките на полеогенетските истражувања. Бидејќи константно се води од причинската логика од развојот на населбите во контекстите на местоположбата на градовите во релацијата со патиштата, егзистенцијалните суровини, аграрниот простор, рудните ресурси, сточарството, ловот и риболовот и т.н.

Скопје со околните њиврдини

Професор Иван Микулчиќ не учеше дека градската површина *intra muros*, кај античките градови претставува особено значаен податок преку кој треба да се проценува градскиот - цивилизацискиот потенцијал на поедини региони. Тој прв ја востанови точната градска површина на Скупи од 43/44 хектари и ја интерпретираше во релација со појавата на римските легии на крајот од првиот век пред н.е. во тогаш речиси испустиеното скопско подрачје, подготвени за марширање кон Дунав. Тој прв ја востанови скалата на градските површини на раните антички градови во Пајонија, Пелагонија и пошироко, при што видовме дека во по-просперитетните подрачја како Вардарската долина, градовите се ширеле на површини од 5-10 хектари, а дека градовите како Аударист со 17 хектари или пак Билазора со 19 хектари, претставувале пајонски велеградови.

Професор Иван Микулчиќ, му посвети посебно внимание на римскиот град Скупи. Тој прв организираше големи археолошки ископувања во големата градска Источна некропола во Скупи од кои резултираа бројни студии: за погребните обичаи од предримско, римско и доцноантичко време, за античките светилки - луцерни, стаклени производи, натписите и други теми и проблеми.

Посебен научен интерес покажа кон Скупи во доцната антика. Професор Иван Микулчиќ константно го истражуваше градот кај денешното село Злокуќани но и целиот регион, обиколната географска рамка, старите патни правци, планинските премини, доцноантичките

утврдувања и ранохристијански цркви.

Бразда и Студеничани

На Градиште Бразда, професорот ме поведе на 28. 03. 1975 година. Тој Бразда константно ја истражуваше и во наредните години (1976, 1977). Но, паметам кога во 1985 година повторно ме поведе до Бразда. На југозападната селска периферија беше куќа изградена од масивни камени блокови, фино рамнети но, поседуваа и детал кој ретко се среќава во селското градежништво. Рабовите беа обработени со анатироза. На мојот изненаден израз, професорот проговори. *Викџоре, ајде сега да ги видиме Голема и Мала Руџа, од каде шџо џие ги вадаџ овие блокови!* Беа тоа две длабнатини и неколку свеќи што некој тука ги запалил во знак на почит кон Господарот на светлината и темнината.

И беше тоа монументален раноантички објект од 5. век пред Хр., со природен дромос, скалила, влезна врата и висока правоаголна комора, што професорот го идентификуваше како гробница на локален раноантички пајонски владетел. Тој упорно го ископуваше објектот во наредните години со соработниците, со неговата сопруга археолог Горица Микулчиќ, и со д-р Викторија Соколовска. Во објектот, помеѓу бројните керамички делови и фрагменти тие открија и посебно квалитетни, импортирани кантароси, скифоси, амфори и други вази.

За жал, ископувањата не беа продолжени. Со моите студенти или пак со сопругата и колегите, често одам во Бразда. Ако не повеќе, барем два три пати годишно. И редовно гробницата е зарасната во бујна вегетација. Гледам, нашата заедница, како да не го цени скапоцениот бисер што професор Иван Микулчиќ го подари на Бразда, на Скопје и на целата македонска и светска наука и култура.

Се претпоставува дека најстарите познати жители на Скопско биле Пајонските Агријани. Професор Иван Микулчиќ долги години ги откриваше и истражуваше нивните градови кај Бразда и Студеничани. Тој откри повеќе атрактивни наоди, преку кои успеа да го согледа обидот на Атинските занаетчии и трговци за потрага по суровини и освојување на нови пазари по долината на Вардар сè до Скопско. А токму овие процеси донеле значајни културни импулси во најраната антика во Скопската котлина и го овозможиле нејзиното рано поврзување со медитеранската цивилизација.

Професор Иван Микулчиќ посвети многу трудови на овој проблем. Тој ги идентификуваше неилирските елементи во материјалната култура во Скопско дури на преминот од предримско во римско време. Тој ни ја подари и првата слика на раната античка цивилизација на Скопско. Тој прв се нурна во предримските културни хоризонти на Скопското Кале.

Воопшто, на минатото на Скопје професор Иван Микулчиќ му посвети 37 свои трудови. Истражуваше и пишуваше за големата Источна некропола на Скупи. За античките стаклени изработки и луцерните

од Скупи и Македонија. За Тит Тураниј, синот на Лукиј, од Фланона во Либурнија, еден од градоначалниците на римско Скупи. За агерот Скупски, местоположбата и топографијата на градот. За раноримските и доцноримските гробови на Скупи.

Професор Иван Микулчиќ, посебно внимание му обрати на проблемот на Скопско во доцната антика. Ми беше чест и задоволство што го придружував во овие истражувања.

На Таор и Бадер работевме во месеците август и септември 1977 година. Донжонот, кулите, малтерните сидови, фибулите со подвигкана нога, нумите на рановизантиските цареви од 6. век н.е.

На рановизантискиот кастрон и средновековен град Чрнче на локалитетот Маркови Кули на Водно, се работеше од 12. 10. 1977 година. Таа и наредните години, отворивме повеќе сонди. Однадвор доминантниот полигонал член бастион, во челната тригонална кула, во полукружната кула, во, и околу цистерните, во акрополата. Културни хоризонти полни со рановизантиски нуми, фибули, средновековните скифати, длабоките цистерни за вода, Сучидава токата, малата средновековна бања, средновековниот дворец, внатрешниот тврдински сид, и сето тоа опколено со четириесетина масивни и моќни рановизантиски тригонални и пентагонални одбранбени кули.

Се сеќавам кога на 30. јануари 1977 година, го фотографираше и исцртуваше камениот импост со крст во дворот на црквата Св. Никола во селото Глуово, Скопско. Тогаш професорот ми раскажуваше за ранохристијанските прозорски менои и распоредот на светлината во ранохристијанските базилики. Наредните години видовме голем број капители, импости, бази, столбови и елементи од прозорски менои во Скопско и ширум Македонија. Токму светоста на овие македонски камења, за која што ми објаснуваше професор Микулчиќ, ме мотивираше моите истражувања да ги фокусирам врз нив во деценијата 1990-2000 и сознанијата да ги вообличам во рамките на мојата дисертација.

Spätantike und Frühbyzantinische Befestigungen in Nord Makedonien

Доцноантичките Ромеи можеби верувале дека, на нивната одлично организирана одбрана, на високиот кастел на некој доминантен планински врв, од доцната антика, ако одгоре фрлаат жешка вода, дожд остри смртоносни стрелици, камени или оловни проектили и громогласно тропат со метални тенџериња и гласно вреват, Бог ќе им помогне.

Можеби, делумно и затоа, ги кренале своите утврдени градови, села и тврдини на ридовите, кон небото вишно. А во Македонија стотици и стотици се тие. Дури и точниот број сеуште не им се знае бидејќи секоја година истиот се крева по нагорна линија.

Професор Иван Микулчиќ е првиот сериозен и сеопфатен истражувач на доцната антика на Република Македонија. Овој период го истражува целиот свој работен век. Меѓутоа последните три децении,

зголемувајќи го интензитетот на теренските и кабинетски проучувања целосно се посвети на времето кога потемнуваше ѕвездата на античката цивилизација на Балканскиот полуостров.

Тој пишуваше за малку познатите историски настани од доцниот 3. до крајот на 6. век во овие краишта, за промените на провинциските граници во овој дел од Балканот. Ги анализираше сите историски познати варварски пробиви и ги идентификуваше во рамките на досега познатите појави во материјалната култура.

Посебно внимание посвети на рударството во доцната антика, на патиштата и патувањето како и за многу други движни археолошки наоди од тоа време. Но, најголемото научно внимание му посвети на фортификарањето во 4., 5. и 6. век н.е.

Регионот на Скопје го истражуваше од 1975-1981 година. Од 1981-1985 година ги фокусираше истражувањата на Средното Повардарје. Тој паралелно влезе и во сите останати македонски региони. Гордо *го носев неговиот џинџиџи*. Витезот мисионер на културата и науката Иван Микулчиќ, ја проучуваше Македонија следејќи и документирајќи илјадници километри градски ѕидови што Ромеите ги изградиле за да ја заштитат античката цивилизација, во доцната антика, што некои ја нарекуваат и рана Византија.

Да, Ромеите кои всушност беа претопените антички Пајонци, Пелагонци, Девриопи, Агријани, Десарети, Македонци и т.н. Ромеите кои во текот на доцната антика занемуваа пред страшната глетка, кога масите Стари Словени, Авари и други племиња, ги преплавуваа долините и полињата на древниот Балкан.

Професорот Микулчиќ конечно го откри потемнувањето на античката цивилизација во срцето на Балканот.

На високата рановизантиска спекула Клепа прв пат се искачивме на 27. 08. 1975 година. Подоцна тој организираше четиридnevно истражување на Клепа од 26. 08. - 29. 08. 1981 година. За 51.5 + 5 динари за багажот. со патнички автобус патувавме од Скопје до Виничани. Потоа пеш преку Свеќани до Двориште. Од базата во Двориште, секој ден се качувавме на Клепа каде со наша асистенција, тој ги евидентираше остатоците од големиот храм на Аполон и Артемида, малиот храм, периметралниот одбранбен ѕид на централната рановизантиска спекула во Средното Повардарје. Беа таму масивните паралелопипедни камени блокови, дел од нога на мермерна статуа на божицата Артемида, натпис со името на Аполон, дводелната *цела* на малиот храм со постолје за статуата на Артемида, и десетина мали бронзи на Константин, Јулијан Апостат и Теодосиј. Бевме тогаш посебно драги гости на шумарот пензионер, дедо Драги и баба Савка Пановски, последните жители на селото Двориште. Од нивниот далечен, кревок и заборавен, денес чинам нестварен рај, заминавме на 29. 08 1981 во 10 часот за Виничани а потоа за 21 динар со автобусот до Велес и 37 динари до

Скопје. И таа експедиција ја предводеше првиот витез на македонската полеогенеза под сонцето македонско, кој што на врвот Клепа, тогаш ја откри светоста на вишните громови на Аполон и агонијата на Стоби и Средното Повардарје од доцната антика и рана Византија.

На 17. јануари 1976 година професорот Иван Микулчиќ не однесе во еднодневна работна посета на доцноантичкиот град на Давина Кула, Чучер. Но, срцето на професор Микулчиќ, на Давина чукаше над 60 работни денови. Со површинскиот метод на истражување и документирање, тој успеа да го изнесе од вековниот забрав речиси целосниот план на градското јадро. Тој запиша за Давина Кула дека е чудесна и фасцинантна. Дека е тоа доцноантички град, каков што до моментот кога тој го откри воопшто не сме познавале во Македонија.

Ние малкумината негови ученици го следевме нашиот водач учител низ огнот и водата на речиси вертикалните карпи и во подземните тунели и ходници. На долгите исцрпувачки маршеви до највисоките доцноантички, планински кастели, во густите шуми каде доживувавме неочекувани средби дури и со диви шумски сверови.

Во такви работни услови, професор Микулчиќ успеа на терените македонски да евидентира, премери и топографски да сними преку 400 укрепени места.

А доцноантичките фортификации? Професор Микулчиќ престојуваше 6 пати во големите библиотеки во Франкфурт и Минхен - како стипендист на фондацијата Александар фон Хумболт во Бон (во 1978, 1979, 1987, 1990, 1993 и 1998 г). Благодарение на морето врвна стручна и научна литература на оваа научна дисциплина тој функционално ги дефинира овие тврдини како укрепени градови и села, руднички тврдини и рударски населби, збегови, воени кастели, провинциски гранични стражи и царински постови.

Како резиме на неговите теренски и кабинетски проучувања на оваа проблематика конечно го здогледа светлото на денот капиталната студија за утврдените места во Република Македонија. Тоа е книгата *Spätantike und Frühbyzantinische Befestigungen in Nord Makedonien, städte - vici - refugien - kastelle*, München 2002, во рамките на реномираната едиција *Münchner Beiträge zur Vor- und Frühgeschichte*, Band 54, на Баварската Академија на науките.

Конечно, витезот-мисионер, учениот Иван Микулчиќ, човекот кој одамна се наоѓа во врвот на хиерархијата на светската наука, за сè што стори за Македонија, Европа, и светот, доби високо признание. Ценејќи ги неговиот посебен придонес на полето на доцноантичката археологија на европско ниво, Германскиот Археолошки институт при Баварската Академија на науките во Берлин во 2003 година го избра професор д-р Иван Микулчик за дописен член.

Средновековни градови и тврдини во Македонија

Професор Иван Микулчиќ долги децении со своите проучувања патуваше низ просторот и времето на Македонија. Некаде од 1990 година го покренала проектот Средновековни градови во Македонија. Уште од порано имаше сознанија за средновековните културни хоризонти за повеќето македонски региони. Но со активните истражувања во рамките на овој проект, тој успеа да ја заокружи целата територија на Република Македонија.

Во финалниот резултат, книгата *Средновековни градови и тврдини во Македонија* (МАНУ, Скопје 1996) професор Микулчиќ го обелодени првиот, и за сега единствен, преглед кај нас, на она што во раното и полно средновековие го одбележувале со зборот град. Тоа биле укрепени места-регионални управни и воени седишта. Во текот на времето некои од нив се здобиле и со подградија (вароши) со цивилно население и со стопански градби, пазаришта, цркви и друго.

Основната вредност на оваа значајна студија, лежи во приказот на 80 градови и тврдини, поткрепени со планови и карактеристични движни наоди што професор Иван Микулчиќ го евидентираше на терен, проучуваше во кабинетски услови и успеа да оформи засега единствена функционално-типолошка и хронолошка интерпретација и да ги изнесе првите научно поткрепени хипотези за идентификација на историски споменатите средновековни градови со конкретните археолошки локалитети.

Монографските студии на професор Иван Микулчиќ

Последните десетина години Професор Иван Микулчиќ работеше на монографските студии посветени на поголеми археолошки целини.

Стоби

Книгата за античкиот град Стоби (2004 г.) претставува резиме на сознанијата, добиени по 8-децениски теренски ископувања, во кои со години учествуваше и самиот тој. Оваа негова студија се потпира на преку 200 одделни трудови за Стоби од различни автори и на неговите лични согледувања на терен. Ова е прв сеопфатен преглед на сите позначајни нешта откриени во овој антички град од минатиот 20 век. Книгата изобилува со тродимензионални реконструкции и цртежи, создадени од авторот.

Всушност, и треба да се истакне дека третата димензија во претставувањето на старите градови, палати, храмови, форуми, базилики, од територијата на Република Македонија, прв ја доведе до совршенство токму професор Иван Микулчиќ. Многу пати во мислите се враќам на неговите совети. *Колеги драги, велеше тој, малкумина од вас ќе ја имаат привилегијата да работат со специјални документијатори кои ќе цртаат или фотograфираат за вас. Морате да ги научите барем некои основни ведини во археологијата.* Да, колеги драги, Иван Микулчиќ беше, сè уште е, и уште за многу години ќе биде нашиот врвен репер во документацијата и покрај тоа што постепено настапува дигиталната ера. Погледајте го

само во неговите трудови, енормниот трезор технички цртежи што тој ни го остава во аманет. Несомнено професор Иван Микулчиќ е виртуоз на тушот и градацијата на линиите, картите и планиметриите, размерот, графичката реконструкција на движните и недвижните археолошки објекти, изометриската перспектива. Овие илустрации претставуваат всушност огромен дополнителен учебник за документирањето и реконструирањето на археолошките материјални остатоци, единствено монументално документациско дело, повторно подарок од душата, умот и вредните прсти на професор д-р Иван Микулчиќ.

Хераклеја Линкестидска

Книгата за Хераклеја Линкестидска е конципирана на ист начин а претставува резиме на 70-годишните ископувања, парцијално публикувани и на истражувањата на авторот на терен. И тука професор Микулчиќ по прв пат го претставува планот на целиот антички град, тродимензионални реконструкции на Макелум, Тремот со статуи, Малата базилика, Театарот.

Антички градови на Брегалница

Книгата *Антички градови на Брегалница* е трета во оваа серија, составена по ист образец. Иван Микулчиќ им помага на читателите во создадената имагинација креирана од постарите истражувачи. Ставајќи ги на страна субјективните пишувања, професорот Микулчиќ ги резимира наодите и преку нив ја доловува историјата на Астибо, на Баргала, на Келениден, Армонија и Запара.

Големи археолошки откритија во Република Македонија

Книгата *Големи археолошки откритија во Р. Македонија*, изд. Данте, Охрид 2011, претставува приказ на 24 локалитети или групи на наоди, просторно одвоени и временски разместени од предисторијата до крајот на Среден век, кои поради своето значење и богатство или атрактивноста избиваат од маса други откритија во Република Македонија.

Секоја од 24-те приказни професор Микулчиќ ја прати до финалните прашања што се кријат зад некој наод, или кои биле дејците или носителите на тој наод и какви пораки ни носат. Авторот тука отстапува од вообичаената археолошка обработка на наодите, обидувајќи се на публицистички начин и есеистички да ги доближи непознатите настани и личности до пошироката читателска публика.

Професор Иван Микулчиќ, врвен културен антрополог

Човековата природа како никогаш да не се менувала. Во суштината на човечкото битие лежат доблестите, стравовите, комплексите, мааните, и тие се во коренот на човечкото однесување.

Колеги драги, ни се обраќаше тој, како да се објаснаат скапоценостите што ги наоѓаме во гробниците на локалните балкански кнезови од архајското време?! Па што а денес го има, кај народите на понизок културен развој. Слично било и во антиката. Раните архајски кнезови на Балканот со себе носеле богатства, монументални бронзени

крајтери, златни маски, нараквици, оружје.

Фотографската меморија на професор Иван Микулчиќ, му овозможуваше, доловувајќи го минатото, и поврзувајќи го со сегашноста, да ги објаснува културните процеси во спојот и преплетувањето на материјалната култура, историските вести, човечката природа. Бројни се примерите од кои тој извлекуваше релевантни корисни заклучоци и поуки. Тој се издигна на врвот на интерпретацијата на антрополошките културни процеси од минатите векови во Македонија и пошироко користејќи огромен број аналогии од минатото и сегашноста. Токму затоа немаше празни столчиња за седење на неговите предавања.

Денес ве водев низ времето во кое твореше скапоцениот учител.

Директен сведок сум на неговиот пат, животната сила и интелектуалната енергија што Тој ја вложи за да ни даде прескап и пресвет подарок. Ниту за милиметар не отстапив од широката патека на која ме поведе Учителот и го продолжувам неговото дело.

И токму затоа, од мое име, но, и од името на оние кои денес не можат да зборуваат. Од името на бројните души на протоисториските, античките и средновековните старожители кои ја создадоа величествената македонска цивилизација, на чии високи порти со децении не пречекуваше, нас студентите по археологија и сите паталци, за да не поведе и ни го покаже заборавениот свет на илјадниците древни градови, тврдини, храмови и базилики во Македонија, што Тој ги извлече од вековниот заборав, се поклонувам пред големото дело на истражувачот и учителот, мисионерот и витезот на археологијата и културата, професор д-р Иван Микулчиќ.

Драг Професоре Микулчиќ, ние, на кои ти ја отвори Свездената порта од патеката кон археолошката вечност, го молиме вечното време да ти дари уште многу среќни и сончеви творечки денови во овој дел од земниот рај, Македонија.

Zu Leben und Werk von Professor Dr. Ivan Mikulčić

UDK: 902-05 Микулчиќ, И.

Liebe Freunde, lassen Sie uns eine kleine Zeitreise antreten!

Begeben wir uns auf eine Bahn der Erinnerung an ein Leben, das Makedonien gewidmet war!

Da stoßen wir auf einen langdauernden, erhellenden, aber auch aufopferungsvollen Kampf für Archäologie, Wissenschaft und Kultur in unserem Teil jenes Landes, das den ehrwürdigen Namen Makedonien trägt.

Wir sollten den Einsatz genauer kennen, den Einsatz des Missionars und Strategen der makedonischen Archäologie, des Forschers und des Pädagogen, des Mannes der klaren und dabei immer feurigen Vernunft, aber auch des ehernen Willens, eines wahren Beherrschers der Vergangenheit. Erinnern wir uns also des beeindruckenden Umfangs und der Inhalte des Geschenks, das uns unser verehrter Kollege Ivan Mikulčić dargebracht hat.

Liebe Freunde, schauen wir uns einmal an, was er zur Erforschung der Fundamente der Republik Mazedonien beigetragen hat.

Gottes Wege sind wahrlich oft wunderbar. Er fasste den Plan dieser langen menschlichen Evolution, durch Chaos und Kampf zwischen Gut und Böse hindurch, immer oszillierend zwischen Finsternis und Licht. Immer am Abgrund entlang, an der Grenze zwischen Leben und Tod, zwischen Vergessen und Ewigkeit.

Und so sagt man, dass nichts zufällig ist.

In seinem Plan lässt er gelegentlich große Wegweisende auftreten. Es sind diese Missionare in allen Bereichen, die die schmalen Pfade des menschlichen Daseins erleuchten und in die Unvergesslichkeit lenken.

Da dürfen wir es als Tag Gottes ansehen, als der junge Ivan Mikulčić eines Tages in einer Tageszeitung in Belgrad, der damaligen jugoslawischen Hauptstadt, auf eine Ausschreibung der Stelle eines Archäologen am Nationalmuseum in Štip stieß. Er entschloss sich sogleich endgültig für das, was er augenblicklich als Mission seines Lebens ahnte, will heißen, die Fackel der archäologischen Wissenschaft nun auch in jenen südlichen Teil des Landes zu tragen, der sich da den altehrwürdigen Namen Makedonien gegeben hatte.

Ivan Mikulčić wurde am 25. März 1936 zu Ingija in der Wojwodina geboren. Er konnte auf eine reiche Tradition der Begabungen bei seinen Vorfahren zurückblicken. Sozusagen in die Wiege gelegt waren ihm Sinn für Systematik, Disziplin, enormen Fleiß und Zielstrebigkeit. Dazu ein fotografisches Gedächtnis, scharfes Denken und eine bemerkenswert positive Einstellung. Alle diese Tugenden focussierte er im Folgenden auf sein Fachgebiet und sein Arbeiten auf diesem Gebiet, der Archäologie und der Erforschung der Kultur Makedoniens.

Bald kristallisierte sich als Hauptinteresse die Erhellung der Geheimnisse der Poleogenese und allgemein der Prozesse der Begründung der Kulturen und Zivilisationen der Balkanhalbinsel und darüber hinaus heraus.

Ja, Ivan Mikulčić wurde der Vater der makedonischen Poleogenese.

Er studierte in der Gruppe für Archäologie an der Philosophischen Fakultät in Belgrad, wo er 1958 sein Diplom machte. Unmittelbar danach zog er nach Makedonien. Zunächst wurde er archäologischer Kustos beim Nationalmuseum in Štip, dann am Museum in Bitola, wo er Pelagonien genau kennenlernen konnte. Sein Lebensweg führt ihn schließlich ans Archäologische Museum Skopje und wenig später an die Philosophische Fakultät der Skopjer Universität.

Allmählich wurde er zum Beherrscher der kulturellen Horizonte.

Nach dem Diplom, also schon in 1959, vertiefte er sich in die eisenzeitlichen Wurzeln der paionischen und der pelagonischen Zivilisation. Das alte Karaorman, dann Beranci und Mojno. Ivan Mikulčić war immer unterwegs, und er studierte vor Ort die vorgeschichtlichen und protogeschichtlichen kulturellen Horizonte, die der makedonische Boden birgt. Auf der Grundlage seiner einzigartigen empirischen Erkenntnisse war es ihm ein Leichtes, eine Doktorarbeit über das protogeschichtliche und antike *Pelagonien im Licht der archäologischen Funde* zu verfassen und sie 1965 an der Philosophischen Fakultät zu Belgrad erfolgreich zu verteidigen.

Ab Mai 1969 bis zu seiner Pensionierung im Jahr 2000 lehrte und forschte er an der Skopjer Philosophischen Fakultät in der Gruppe (später Institut) für Kunstgeschichte und Archäologie, zunächst als Dozent (ab 1969), dann als Außerordentlicher Professor (ab 1974) und schließlich als Ordentlicher Professor (1979). Mit Wirkung vom 9. Dezember 2002 wurde er zum Mitglied des Deutschen Archäologischen Instituts der Akademie der Wissenschaften zu Berlin berufen.

Er lehrte Geschichte der Kunst der alten Völker, auch Klassische Archäologie (I und II), dann Museumskunde und Konservierung von geschichtlichen Denkmälern. Zwischenzeitlich hielt er Vorlesungen auf den Gebieten der Kulturgeschichte im Rahmen der Interdisziplinären journalistischen Studien.

Wir Studierenden der Kunstgeschichte und Archäologie an der Philosophischen Fakultät zu Skopje liebten es, uns in den Pausen zwischen den Vorlesungen um unseren verehrten akademischen Lehrer zu versammeln. Er seinerseits pflegte uns etwas für ihn Bezeichnendes zu sagen, wie: *„Liebe junge Kollegen, nun fragt, was ihr auf dem Herzen habt, wenigstens auf Archäologie bezogen. Aber am Ende des akademischen Jahrs werde ich es sein, der euch fragen wird., und dann werde ich euch auch sagen, wie weit ihr es gebracht habt, und ob ihr überhaupt auf dem richtigen Weg seid.“*

Im fernen Jahr 1974 widerfuhr es mir selbst, dass ich in seine Stunde etwas zu spät kam. Es war ein Novembernachmittag, im kleinen Amphiteater der damals neu errichteten Gebäulichkeit der Philosophischen Fakultät, es gab keinen Platz zum Sitzen mehr, weil auch das zweite Studienjahr teilnehmen konnte. Da stand ich nun hinten am Eingang zum Saal. Der Professor redete. *„Liebe Kommilitonen, wo waren Sie denn den Sommer über? Ich erwartete Sie in Stobi. Nur einer von euch ließ sich blicken. Ich packte ihn in eine unserer Erdkarren und fuhr ihn in Stobi herum. Und jetzt wurde auch noch die Fakultät wegen der Neubauten zu spät eröffnet, aber niemand fragte nach dem Professor und danach, was sich eigentlich in ihrer erwählten Wissenschaft, der Archäologie, abspielte.“* Die geradeheraus gesprochenen Worte trafen uns, und sie wurden mir und anderen zum inneren Aufruf. Wir jungen Akademiker standen damals ja alle an der Schwelle zur zweiten Lebensperiode, noch waren wir unreif, angreifbar, unentschlossen. Da kam es uns zupass, dass er uns im anhebenden Studienjahr mit einer umwerfenden Fülle an archäologischen Kostbarkeiten bepackte: Paläste, Gutshöfe, Städte, Festungen - Kulturen also und Zivilisationen.

Damals hieß es immer, er sei in den Prüfungen sehr streng. Man sagte, er sei manchmal erschreckend scharf und denkbar unfreundlich. Aber es war auch vielen klar, dass das aus den Reihen von schlecht motivierten oder auch nur unvorbereiteten Studierenden kam, denen dann unser Professor freilich die frostige Seite des Prüfungswesens zeigte. Einige von den Betroffenen haben das später durchaus verstanden. Er hielt allerdings nichts davon, die Richtung der gewählten Profession zu wechseln. Das war für ihn Verderb von Lebenszeit. *„Entscheide dich zeitig, was dein Lebensberuf sein soll, damit du zu rechten Zeit in die Besonderheiten des Gebiet eindringst. Das Leben ist kein Spiel. Höre nur auf dein Herz, jeder Tag zeigt das Verschwinden unwiederbringlicher Lebenszeit an. Die Tage vergehen, und unaufhaltsam droht das Nahen des Dunkels des Vergessens!“* So war es. Wenn der Student am Ende des Jahres den Mund nicht aufbarchte, so stand fest, dass er die falsche Tür zum Lebensweg gewählt hatte. Jeder musste zeitig wissen, wo sich ihm die wahre, die eigentümliche Pforte zu seinem Leben auftat.

Iwan Mikulčić nahm sehr aktiv teil an der Organisierung der Postgraduiertenstudien im Fach Archäologie. Er wurde zum Mentor von acht Magister- und vier Doktorarbeiten auf dem Gebiet der archäologischen Wissenschaften.

Die archäologischen Wissenschaften betrieben wir in enger Verbindung von Theorie, kritischer Interpretation und Praxis. Die beeindruckende Erfahrung und Bildung von Iwan Mikulčić ermöglichte es ihm, die Kandidaten auf die wissenschaftlichen Prinzipien hinzuleiten, die Grundlage für solide akademische Arbeiten im Rahmen der Postgraduiertenstudien wurden. Er war immer auf Posten, wenn es um die Betreuung, d.h. die aufmerksame und kritische Bewertung der qualitativen und quantitativen Aspekte der Arbeit ging. Es kam durchaus vor, dass er ein eingereichtes Thema für nicht ausführbar erklärte und dass er eingriff, um auf das eventuelle Verfehlen der wissenschaftlichen Normen hinzuweisen. War er aber vom Kandidaten wie vom Projekt überzeugt, so erlebte man einen Mentor, der alles dafür tat, um das Vorhaben zu einem guten Ende zu bringen, vor allem in Gestalt einer anspruchsvollen, auf allen

Seiten hieb- und stichfesten Verteidigung der These.

Neben seinen Pflichten in Wissenschaft und Bildung war unser Professor in vielfacher Weise in gesellschaftlichen und organisatorischen Bereichen engagiert. Das Archäologische Institut leitete er zehn Jahre lang. Im akademischen Jahr 1975/76 war er Prodekan der Philosophischen Fakultät.

Die Landschaften der Bregalnica, Pelagonien, das Polog und Wardargebiet.

Iwan Mikulčić pflegte zu sagen: „*Mit nur einem Besuch der Lokalitäten lässt sich nicht zu hinreichendem Verständnis ihrer Bedeutung gelangen!*“

Bemerkenswert, dass es in der Republik Mazedonien bis heute so gut wie keine Archäologen gibt, die sich hauptsächlich der antiken Paläogenese Makedoniens widmen, schon gar nicht mit Ausrichtung des wissenschaftlichen Interesses auf möglichst umfassender Erhellung des Ganzen und Einbeziehung des gesamten Territoriums Makedoniens, praktisch durchgeführt mittels Praktika, Exkursionen und der konzisen Erforschung der alten Stätten, der Städte sowohl als der Festungen – Iwan Mikulčić ausgenommen.

Man schaue sich nur *Tabula Imperii Romani*, Ljubljana 1976, an. Das war die erste ernsthafte archäologische Karte der Republik Mazedonien. Mit ihr schuf Ivan Mikulčić, mit den über 700 archäologischen Stätten zum ersten Mal ein umfassendes archäologisches Profil der Republik Mazedonien.

Unser Professor verpflichtete sich die nationale wie die interanationale Fachwelt noch durch viele weitere Leistungen, wobei die immer genauere und immer umfassendere Dokumentation des archäologischen Erbes und der zivilisatorischen Prozesse im makedonischen Raum und dessen näherem und weiterem Umfeld im Mittelpunkt stand.

Protogeschichte und frühe Antike im makedonischen Raum.

Man war bis zu seinen Forschungen damit konfrontiert, dass unsere hiesigen Gebiete hinsichtlich der Eisenzeit als schwarzes Loch galten. Nach seinen Untersuchungen vor Ort in den Gebieten der Bregalnica und Pelagonia, im Polog und im Wardargebiet, und nach seinen ganz neuen und außerordentlich umfangreichen Darlegungen zur Systematisierung der Lokalitäten und der archäologischen Funde konnte er in zahlreichen Abhandlungen ein ganz anderes Bild der sogenannten Eisenzeit in Makedonien präsentieren. Seine Forschungen erst haben es ermöglicht, richtig zu verstehen, dass die makedonischen Gebiete in die Protohistorie des Südbalkan (besonders im ägeischen und griechischen Bereich) integriert werden müssen. Mit seinen Untersuchungen vor Ort und seinen Studien am Schreibtisch brachte er ein bis dahin unbekanntes Kapitel der makedonischen Geschichte ans Tageslicht – eben die Protohistorie und die Zeit der Frühantike Makedoniens. Das wurde denn auch Kernstück seiner Doktorarbeit, die er 1965 verteidigte.

Iwan Mikulčić war es damals, der erstmals auf wissenschaftlicher Grundlage den ganzen Kosmos der eisenzeitlichen Überreste auf der Pelagonischen Hochebene vorstellte, samt den Ur-Pelagoniern und deren Adel sowie den damaligen Neuankömmlingen der makedonischen Linkesten und deren Führungsschicht. Er spürte der Genese der frühantiken pelagonischen Zivilisation nach, den festgestellten Städten, Weilern und

Nekropolen. Und es gelang ihm, in den Resten der materiellen Kultur die Vorgänge der Rückentwicklung sichtbar zu machen, die Ereignisse der erschreckenden Unterbrechung der menschlichen Wohlfahrt in den Zeiten der ägäischen Wanderungen und der spätgeometrischen Einfälle bis hin zur Ankunft der römischen Legionen.

Paonien

Von 1975 bis 1993 hatte ich selbst die Ehre und das Glück, ihn bei der Erforschung eines Teils des paionischen Gebiets zu begleiten. Im Frühjahr 1975 war für uns akademische Novizen das Ende der bloß theoretischen Ausbildung gekommen, und im August sollte ich nun also den Augenblick meiner archäologischen Einweihung erleben. Das war der Moment, wo ich die Schwelle zu einem weiteren Lebensabschnitt überschritt, sozusagen die Pforte zum archäologischen Sternenhimmel passieren durfte, und das an der Hand meines bedeutendsten akademischen Lehrers, Ivan Mikulčić. Und wohin führte der Weg? Am 25. August 1975 nach Antigonea, Gradište, Negotino, nach Gurbita bei Gradište, Dorf Zgropolci; am 26. August nach Argos - Vidin Grad, Dorf Vodovrati; auf den Klepa-Gipfel über Dorf Dvorište, am 27. August zur Kale im Dorf Gorno Čičevo; am 28. August 1975 nach Gloska Čuka beim Dorf Grčište; nach Tufka beim Dorf Smokvica und Gradište beim Dorf Tremnik. Darauf folgten ein paar aufregende Forschungstage vor Ort in Golemo Gradište beim Dorf Konjuch, wo wir die Kriva Reka zu überqueren hatten. Professor Iwan Mikulčić ließ uns damals die alten Straßen, die Steige, die Häuser, die lebensvollen Steinmassen der Akropolis der großen, unbekanntenen antiken Stadt Konjuch lebendig vor Augen kommen.

Paonien wurde denn auch in den nachfolgenden Jahrzehnten sein Haupttätigkeitsfeld. Daraus wurde das Forschungsprojekt *Alte Städte und Festungen im Mittelwardarischen*. Es kamen lange Jahre der Forschungsarbeit vor Ort. Man schlief Nacht um Nacht in Schlafsäcken. In den makedonischen Wäldern, auf den Feldern, an den Fluss- und an den Seeufern. Man marschierte Kilometer um Kilometer hinaus zu den entlegensten paionischen Stätten. Wie anstrengend war doch das Erklimmen der Bergheiligtümer des Apollon und der Artemis auf dem Gipfel Klepa. Höllische Wetterschläge, ungeheurer Donner, fürchterliche Blitzschläge hoch auf den Felsen von Demir Kapija und Krastavec, und all dem ungeachtet unser Professor, am mühsam aber ausdauernd am Glühen gehaltenen Feuerchen sitzend, auf das wir aus unseren Hüllen manchmal hinüberblinzelten, um aber alsbald wieder in die dämmerige Sphäre der unterirdischen Aphrodite einzutauchen, die uns durch die langen Tunnel des Höhlenheiligtums Gorni Zmeovec bei Dren führte, in die unterweltliche Hölle, wo wir Dinge zu sehen bekamen, die in die schon antike Vergessenheit geraten waren.

Unser Professor war bekannt dafür, dass immer er die schwierigsten Forschungen im Gelände durchführte. Allen Mühen zum Trotz erforschte und dokumentierte er, auch und gerade in den heißesten Sommermonaten, Mauer um Mauer, Stein um Stein der Städte und Burgen, die hoch in den Felsen um Demir Kapija hängen. Die Stadt Stenae, Markov Grad, Markova Kula, Kula, Kale-Čelevec, Kula über Postralec, Ramnište, Ilimov Rid, Aroplano, Stojkova Niva und andere archäologischer Stätten. Ich selbst nahm an drei Tagen im Gelände teil. Wir machten uns um 5 Uhr morgens auf den Weg, um 12 Uhr war Essenspause, die Mittagshitze überstanden wir im eher bescheidenen

Schatten der dort heimisch gemachten Mittelmeereichen mit den nadelförmig spitzen Blättern, um 14 Uhr ging die Arbeit weiter, sie dauerte bis um 18 Uhr, oft aber bis in die Abenddämmerung hinein. Daraua ist dan endlich das Werk *Topographie von Stenae – Prosek – Demir Kapija* entstanden.

Schon die Titel beeindrucken: *Zur Topographie von Euristus (Audaristus)*, Macedonia Acta Archeologica, Nr. 1, Prilep 1975. *Die Lage von Bylazora*, Jahrbuch der Philosophischen Fakultät zu Skopje, Nr. 28, Skopje 1976, *Antigonea am Axius*, Jahrbuch der Philosophischen Fakultät zu Skopje Nr. 38, Skopje 1984. Kaum 10, 20 Seiten wissenschaftliche Publikation?! Nichts Besonderes ...?! Aber was da an Opfern dahintersteckte, wieviel Mühe investiert war, damit aus den wunderbaren alten Stätten Texte, Bilder und Messungen wurden? Das wissen nur wenige. Er, Ivan Mikulčić wusste es, und wir wussten es auch, die wir bei ihm aushielten, bei all seinem besonderen Stil archäologischen Arbeitens, mit dem er uns auf seine zahlreichen Expeditionen mitnahm und uns dabei in eine höchst entwickelte Strategie des wissenschaftlichen Arbeitens hinein führte.

„Mit nur einem einzigen Besuch einer Fundstätte versteht man kaum deren Seele!“

Ja, das waren Tage seines Lebens, die er der makedonischen und der internationalen Wissenschaft darbrachte. Dabei hatte er nicht einmal ein Fahrzeug vor Ort, übrigens gab es auch noch kein entwickeltes Netz der Gebirgspfade. Und natürlich auch noch keine digitalen Möglichkeiten zur Dokumentierung, keine Karten in dem nötigen Maßstab. Und keine archäologischen Rahmenprojekte, die von Staatsseite gefördert gewesen wären. Überhaupt gab es in den Ministerien niemanden, der ein offenes Ohr für ihn und seine Ideen gehabt hätte. Nur vom Bund für Wissenschaft der Republik Mazedonien gab es für die dreijährigen Projekte einige Mittel, die aber kaum für Fahrt und Verpflegung reichten.

Was er alles wusste und fand, teilte Iwan Mikulčić erfolgreich einer Reihe von Mitarbeitern und jüngeren Schülern mit, die dann in weiteren Forschungen, Veröffentlichungen, und Dokumentationen die Rehabilitierung dieses ersten geschichtlich fassbaren Volkes in unseren Gegenden vorantrieben.

Antike Städte in Makedonien

Die antiken Städten begreifen wir als Basen, auf denen und um die herum alle anderen materiellen und geistigen Werte versammelt sind. Die antike Stadt ist die Urzelle der Zivilisation. Zivilisation gesehen als das fundamentale Streben jeder menschlichen Kultureinheit durch die Zeitalter hindurch. Professor Ivan Mikulčić begriff früh diese Wahrheit, und vor allem das war ihm Herausforderung, die ältesten Städte auf mazedonischem Territorium zu erforschen und zu erschließen. Er trieb die Methodologie des Rekognostizierens stets weiter voran, stets in wahren Schlachten um die Wahrheit.

Mit aller Energie und Nachdrücklichkeit machte er ungeachtet aller Mühen in der Rolle als Leiter zahlreicher archäologischer Expeditionen und Arbeitsgruppen aus Makedonien ein überreiches Studienfeld. Region nach Region, Stätte nach Stätte, Feststellung nach Feststellung schuf er ein Netz der bedeutendsten Fundstätten. Er identifizierte ihren Perimeter – das Gemäuer und die eventuellen inneren Baulichkeiten,

deren Überreste noch heute offen daliegen. Der Freilegung folgte unverzüglich die Vermessung und die technische Aufnahme aller sichtbaren baulichen Überreste sowie die Herstellung eines planimetrischen Schemas der erforschten Örtlichkeit. So schlug das Fischerherz unseres archäologischen Missionars über vier Jahrzehnte lang ohne zu ermüden, während es ihm gelang, Geist und Bedeutung von an die 200 freigelegten frühaltertümlichen Lokalitäten – Städte und Kleinstädte, Grenzposten, Dörfer und Weiler auf dem Territorium der Republik Mazedonien wieder erkennbar zu machen. Vier Jahrzehnte hindurch besuchte und studierte er intensiv die ältesten Zentren der Region, und es gelang ihm, für sie Pläne auf höchstem Niveau zu erstellen, um die Grundlage zu erhalten für eine sicher ausgeführte Analyse und Deutung unter archäologisch-historischen Gesichtspunkten, wozu auch der Vergleich mit den Darstellungen bei den antiken Autoren gehörte, bei denen von den betreffenden Örtlichkeiten die Rede ist. Heraclea und Lyncestae in Lyncestis; Styberra, Alkomenae, Bryanion, dann das Problem um Perseis, Kidrae, Pelagonia, Kolobaise usw., alle in Pelagonien. Ebenso Lychnidos in Dassateris, Scupi in der Skopjer Region, Bylazora bei Sveti Nikole, Gurbita, Argos, Audaristus, Stobi, Stenae, Antigonea und andere im Wardargebiet; Astraion und Doberus bei Radoviš bzw. Struga. Sodann Idomenae, Gortinia, Atalantae bei Amphaxitis. Es entstanden zahlreiche wissenschaftliche Abhandlungen zu den ausgiebigen Studien vor Ort und deren wissenschaftlichen Vertiefungen am Schreibtisch zuhause. All das gewidmet der tieferen Erkenntnis der frühaltertümlichen zivilisatorischen Horizonte Makedoniens, so dass schließlich im Jahr 1999 eine alles zusammenfassende Studie erscheinen konnte: *Antike Städte in der Republik Makedonien*, herausgegeben von der Makedonischen Akademie der Wissenschaften und Künste zu Skopje.

Tatsächlich ist Ivan Mikulčić dadurch zum führenden mazedonischen Archäologen geworden, der vor allem hinsichtlich der poleogenetischen Forschungen allen voranging. Er ließ sich stets durch die fundamentale Entwicklungslogik der Siedlungsstätten leiten, und das im Kontext des Verhältnisses der Lage der Städte zu den Verkehrswegen, den lebensnotwendigen Rohstoffen, den Anbaumöglichkeiten, den Bodenschätzen, der Viehhaltung, der Jagd, dem Fischfangs usw.

Skopje und die umliegenden Festungen

Professor Ivan Mikulčić brachte uns bei, dass die städtische Fläche innert Mauern von besonderer Aussagekraft ist, denn hier dokumentiere sich am klarsten das städtisch-zivilisatorische Potenzial der jeweiligen Region. Er war der Erste, der die genaue bebaute Fläche von Scupi ermittelte, wonach diese 43-44 Hektar umfasste, und die er in Beziehung mit dem Erscheinen der römischen Legionen am Ende des I. Jahrhunderts setzte, im damals fast ganz verödeten Skopjer Hochtal, wo sie sich bereit machten, Richtung Donaugebiet zu marschieren. Er stellte als Erster die Skala der Siedlungsflächen der frühantiken Städte in Paionien, Pelagonien und darüber hinaus aus. Daraus war endlich klar und deutlich zu entnehmen, dass sich die Städte in den entwickelteren Gebieten wie im Wardartal auf 5 bis 10 Hektar erstreckten, während es sich bei Städten wie Audarist um 17 und bei Bylazora um gar 19 Hektar handelte, die man deshalb füglich als paonische Großstädte bezeichnen kann.

Professor Ivan Mikulčić widmete seine besondere Aufmerksamkeit der römischen Stadt Scupi. Er veranlasste als Erster umfassende archäologische Ausgrabungen insbesondere auf der großen städtischen Nekropole von Scupi, woraus zahlreiche Abhandlungen entstanden: über die Bestattungsbräuche der vorrömischen, der römischen und der spätantiken Zeit, über die antiken Lampen, die Glaserzeugnisse, die Reisebeschreibungen und weitere Themen und Probleme.

Im Zentrum seines Interesses stand offensichtlich das Skupi der späteren Antike. Professor Iwan Mikulčić stellte fortlaufende Forschungen an in der Stadt beim heutigen Dorf Zlokukjani und in der weiteren Region, auch bezüglich der genauen geographischen Verortung, der alten Wegrichtungen, der Gebirgsübergänge, der spätantiken Beschreibungen und der frühchristlichen Kirchenbauten.

Brazda und Studeničani

Zur Lokalität von Brazda führte mich unser Professor am 28. März 1975. Brazda war sein dauerndes Forschungsobjekt, auch in den folgenden Jahren noch (1976 und 1977). Aber ich erinnere mich genau daran, wie er mich später noch einmal nach Brazda mitnahm, im Jahr 1985. Am südöstlichen Dorffeter stand ein Haus, aus massiven Steinblöcken errichtet, die schön behauen waren, aber auch eine Eigenart aufwiesen, die man sonst in ländlicher Umgebung nicht anzutreffen erwartet. Die Forderseite der Blöcke wurde in Art von eingerahmter Barbotine geschmückt. Auf meinen überraschten Gesichtsausdruck hin sagte mir der Professor: „*Viktor, jetzt sollten wir uns mal Golema und Mala Rupa anschauen, woher sie diese Blöcke haben!*“ Es handelt sich dabei um zwei Vertiefungen und ein paar Kerzen, die irgendjemand angezündet hatte, wohl als Zeichen der Verehrung des Gottes der Helle und der Dunkelheit.

Und dann das monumentale frühantike Objekt aus dem 5. Jh. v.Chr., mit Zufahrtsrampe, Treppe, Eingangsportikus und hoher rechteckiger Kammer, das unser Professor als Grabmal eines frühantiken paionischen Herrschers identifiziert hatte. In den folgenden Jahren betrieb er mit größtem Einsatz die Ausgrabung dieses Objekts, unter Mithilfe seiner Mitarbeiter, aber auch seiner Gattin, der Archäologin Gorica Mikulčić und seiner Kollegin Dr. Viktorija Sokolovska. In diesem Objekt fanden sie dann eine stattliche Zahl von keramischen Artefakten, darunter fremdländische Kannen, Becher, Amphoren und andere Vasentypen.

Leider wurden die Ausgrabungen nicht fortgesetzt. Ich selbst jedoch besuche Brazda oft, zusammen mit Kollegen, Studenten oder einfach auch meiner Frau, manchmal bis zu dreimal im Jahr. Jedesmal finden wir die Grabstätte erneut von Pflanzen überwuchert. Die Anwohnerschaft legt offensichtlich wenig Wert auf die Erhaltung dieser Perle im Kreanz der Forschungen, denen unser Professor sein Leben gewidmet und womit er ihnen sozusagen ein Geschenk gemacht hatte, übrigens nicht nur ihnen, sondern auch Skopje und der nationalen und internationalen Gelehrtenrepublik insgesamt.

Man geht heute davon aus, dass die ältesten Bewohner der Skopje-Region die paionischen Agrianen waren. Professor Mikulčić entdeckte und erforschte über viele Jahre hinweg ihre Städte bei Brazda und bei Studeničani. Es gelangen ihm mehrere hochwichtige Funde, aus denen hervorgeht, auf welche Weise die antiken Handwerker

und Kaufleute versucht hatten, an die Bodenschätze zu kommen und neue Märkte im Wardargebiet bis nach Skopje einzuzurichten und in Gang zu halten. Und dass es gerade diese Vorgänge waren, die die Skopjer Landschaft mit kulturellen Impulsen versorgte und sie mit der Mittelmeerzivilisation in Verbindung brachte.

Professor Mikulčić widmete diesen Dingen eine Reihe von Studien. Er identifizierte die nichtillyrischen Elemente der materiellen Kultur im Skopjer Gebiet bis in die Zeit des Übergangs von der vorrömischen zur römischen Epoche hinein. Und er war damit der Erste, der sich auch in die kulturellen Dimensionen der Skopjer Burg vertiefte.

Insgesamt sind daraus 37 seiner wissenschaftlichen Studien entstanden. Er forschte und schrieb über die große östliche Grabstätte von Scupi; über die antiken Glas- und Luzerne erzeugnisse aus Scupi und ganz Makedonien; über Titus Turanius, den Sohn des Lucius aus Flanona in Liburnia, eines der Stadtoberhäupter des römischen Scupi; über den Etter von Scupi, die Flächengestaltung und die Topographie der Stadt; über die frühromischen und die spätrömischen Gräber von Scupi.

Professor Ivan Mikulčić richtete sein besondere Augenmerk auf das Problem der Skopje-Region in der Spätantike. Mir selbst war es Ehre und Vergnügen, an diesen Forschungen teilhaben zu dürfen.

In Taor und Bader arbeiteten wir im August und September 1977. Wir bearbeiteten den Bergfried, die übrigen Türme, die verputzten Mauern, die Fibeln mit gedrehtem Bein, die Zierate der frühbyzantinischen Kaiser aus der Zeit n. Chr.

Ab dem 12. Oktober 1977 arbeitete man auf dem Terrain der frühbyzantinischen Festung, dann mittelalterlichen Stadt Črnče. Ab diesem Jahr legten wir mehrere Sonden. Von außen her an der alles beherrschenden polygonen, gleichsam stahlfesten Bastion mit dem dreieckigen Turm an der Stirnseite, am halbrunden Turm, bei und in den Zisternen und endlich an der Akropolis. Neue kulturelle Horizonte, eröffnet von den Zieraten, den Fibeln, den mittelalterlichen Schiffchen, den tiefen Wasserzisternen, den gewundenen Ornamentbändern, dem kleinen mittelalterlichen Bad, dem mittelalterlichen Hof, der inneren Festungsmauer, und all das im Schutz von vier monumentalen Mauern und mächtigen frühbyzantinischen, teils dreieckigen, teils fünfeckigen Türmen.

Ich erinnere mich, wie er am 30. Januar 1977 die steinerne Säule mit Kreuz im Hof der Kirche des Heiligen Nikola im Dorf Gluovo, Skopje-Region, photographierte. Damals erzählte mir unser Professor viel über die frühchristliche Fenstergestaltung und vor allem über die Ordnungen des Lichts in den frühchristlichen Basiliken. In den folgenden Jahren besichtigten wir zahllose Kapitelle, Säulen, Basen, Pfeiler und Beispiele der Fensterstruktur in der Skopje-Region und im weiteren Makedonien. Eben dieses Thema der Gestaltung des Lichts an diesem makedonischen Gestein, das mir Professor Mikulčić nahegebracht hatte, motivierte mich, die Aretefakte später ausgiebig zu untersuchen und die dabei erzielten Einsichten im Rahmen meiner Doktorarbeit darzustellen.

Spätantike und frühbyzantinische Befestigungen in Nordmakedonien

Die spätantiken Romäer glaubten, dass es so gut wie Gottes unmittelbare Hilfe

bedeutete, wenn sie ihre ausgezeichnete Verteidigungskunst dadurch realisierten, dass sie von hohen Burgen, in der Spätantike auf Bergesgipfeln errichtet, aus einen Regen von scharf zugespitzten, todbringenden Pfeilen, Steinen oder Metallprojektilen herabstürzen ließen, all das unter ohrenbetäubendem Lärm der Trommeln, als die man metallene Töpfe verwendete und unter ebenso schrillum Einsatz der menschlichen Stimmen.

Wohl in solchen Kontexten bauten sie ihre Städte. Weiler und Burgen auf Anhöhen, sozusagen dem Himmel nahe. Und davon gibt es in Makedonien Hunderte und Aberhunderte. Jedes Jahr bringt neue zum Vorschein, und so kann man bis heute keine definitive Zahl nennen.

Unsere Professor Mikulčić kann als der erste ernsthafte und alles berücksichtigende Erforscher der Spätantike in Mazedonien gelten. Dieser Phase der Geschichte widmete er im Grunde sein ganzes wissenschaftliches Leben. Insbesondere aber die letzten drei Jahrzehnte hindurch warf er sich mit aller Energie und Intensität sowohl der Arbeit vor Ort als auch der Studien am Schreibtisch auf diese Epoche, das der Stern der antiken Hochkultur auf der Balkanhalbinsel unaufhaltsam dem Verlöschen zusteuerte.

Er schrieb über wenig bekannte geschichtliche Ereignisse in der Zeit vom späteren 3. Jh. bis ins 6. Jh. hinein, immer in Bezug auf jenes Gebiet, ebenso über Veränderungen bezüglich der Provinzgrenzen in diesem Teil des Balkan. Er analysierte die geschichtlich aufweisbaren Barbareneinbrüche und wies deren Spuren in der materiellen Kultur nach.

Besondere Aufmerksamkeit widmete er dem Bergwesen in der Spätantike, dem Wegenetz und dem Reisen, aber auch allen anderen vorkommenden archäologischen Funden, die man bis dahin hatte feststellen können.

Als eigentliches, zentrales Interesse bei alledem kann jedoch das an der Entwicklung des Befestigungswesens vom 4. Bis zum 6. Jh. gelten.

Die Skopje Region stand von 1975 bis 1978 im Mittelpunkt. Von 1981 bis 1985 waren die Forschungen dann auf das Mittlere Wardartal focussiert. Aber gleichzeitig war er auch in allen anderen mazedonischen Gebieten präsent. Stolz *„trug ich ihm seinen Schild“*. Der Ritter und Missionar von der Kultur und Wissenschaft durchforschte sein Makedonien, etwa indem er viele Kilometer Mauerwerk aufspürte und vermaß, das die Romäer errichtet hatten, um ihre Zivilisation zu schützen, damals, in der späten Antike, die man andererseits als frühe byzantinische Zeit bezeichnet.

Ja, die Romäer, die ja eigentlich die assimilierten Paionier, Pelagonier, Devrioper, Agriener, Dessareter, Makedonier usw. waren; die Romäer, die vom furchtbaren Anblick erstarrt waren, als sie nämlich sahen, wie die Unmassen von Slawen, Awaren und anderen Stämmen die Berge und Täler des uralten Balkan überschwemmten. Professor Mikulčić geang es, in gültiger Weise diese Verfinsterung der antiken Zivilisation im Herzen des Balkan nachzuzeichnen.

Die auf den Höhen gelegene spätantike Wachtanlage Klepa erklimmen wir erstmals am 27. August 1975. Jahre später organisierte er eine viertägige Forschungsexkursion, die vom 26. Bis zum 29. August 1981 dauerte. Zum Preis von 51,5 Denari plus 5 Denari fürs Gepäck fuhren wir mit dem Passagierbus von Skopje nach Viničani,

dann wanderten wir über Svekjani nach Dvorište. Von Dvorište aus, das uns als Basis diente, erklommen wir Tag für Tag Klepa, wo er mit unserer Assistenz die Überreste des großen Tempels des Apollo und der Artemis, den kleinen Tempel nahebei und das perimetrische Verteidigungswerk des für das Mittelwardarische zentralen frühbyzantinischen Wacht- und Beobachtungsturms feststellte. Es gab dort die massiven paralleloiden Steinblöcke, die Teil des Fußes der marmornen Statue der Artemis waren, dann die Inschrift mit dem Namen Apollo, eine zweigeteilte Zelle des kleinen Tempels mit Sitz für die Statue der Artemis, und zehn kleinere Statuetten Konstantins, des Julian Apostata und des Theodosius. Wir waren zwischendurch gerngesehene Gäste des Rentnerehepaars Panovski, des Großvaters Dragi und der Großmutter Savka, die die beiden letzten Einwohner des Dorfes Dvorište waren. Aus ihrem entlegenen und, wie ich heute meine, schon irgendwie unwirklichen Paradies verabschiedeten wir uns am 29. August 1981, und zwar genau um 10 Uhr, um nach Vinica aufzubrechen und von dort aus den Bus nach Veles für 21 Denari und dann den nach Skopje für 37 Denari zu nehmen. Und bei all dem standen wir unter der Ägide unseres ersten Ritters der makedonischen Poleogenese unter der makedonischen Sonne, der dort oben, auf den Höhen von Klepa, just damals das Heiligtum des fernhintreffenden Apollo entdeckte und den Untergang Stobis und Mittelwardars in der Spätantike und in der frühbyzantinischen Aera dokumentierte.

Am 17. Januar 1976 nahm uns Professor Mikulčić auf einen eintägigen Arbeitsaufenthalt mit, und zwar diesmal nach der spätantiken Stadt von Davina Kula, im Gebiet von Čučer. Aber das Herz unseres Professors gehörte so sehr Davina, dass er insgesamt sechzig Arbeitstage dort verbrachte. Mit seinen gründlichen Methoden der Erforschung und der Dokumentierung gelang es ihm, den gesamten Kern des einstigen Stadtgebiets der Vergessenheit zu entreißen. Zurecht schrieb er, dass von Davina eine besondere Ausstrahlung und Faszination ausginge. Handelt es sich doch um eine spätantike Stadt, dergleichen uns bis dahin im ganzen makedonischen Gebiet nicht vorgekommen war.

Wir, die kleine Gruppe seiner Schüler, folgten ihm durch Feuer und Wasser, buchstäblich steilrechte Felsen hinauf, dann wieder hinunter in unterirdische Minen und Gänge, auf wahrhaft erschöpfenden Märschen bis hinauf zu den höchstgelegenen antiken Bergfestungen, in dichte Wälder hinein, wo wir öfters unerwartete Begegnungen erleben mussten, auch gefährlicheren der wilden Tieren.

Unter solchen Arbeitsbedingungen schaffte es unser Professor, sage und schreibe an die 400 erhobene Lokalitäten festzustellen, zu vermessen und topographisch aufzunehmen.

Zur Erledigung der nötigen wissenschaftlichen Aufbereitung der spätantiken Festungsanlagen realisierte Professor Mikulčić ganze sechs ausgiebig lange Studien- und Forschungsaufenthalte in Westdeutschland, an den großen Bibliotheken in Frankfurt a. M. Und in München. Er tat das als Stipendiat der bundesrepublikanischen Alexander von Humboldt-Stiftung (1978, 1979, 1987, 1990, 1993 und 1998). Auf Grundlage der unerhört reichen rezipierten Fachliteratur konnte er genaue Bestimmungen seiner Funde vornehmen und die Festungen je nachdem als ausgebaute Städte, Dörfer, Bergwerke bzw. Bergleutesiedlungen, Gutshöfe, Kriegslager,

Provinzgrenzwachtpunkte oder Zollstätten definieren. Als Zusammenfassung seiner Forschungen vor Ort und am Schreibtisch in Bezug auf diese Themen erblickte die umfangreichste Studie zu den festgestellten Stätten in Makedonien das Licht der Welt. Es handelt sich um das Buch *Spätantike und frühbyzantinische Befestigungen in Nordmakedonien. Städte – Dörfer – Refugien – Kastelle*, München 2002, im Rahmen der renommierten Edition „Münchner Beiträge zur Vor- und Frühgeschichte, Band 54, bei der Bayerischen Akademie der Wissenschaften zu München.

Und schließlich blieb die Anerkennung nicht aus; Professor Ivan Mikulčić, der seit langem zur Spitzengruppe seiner Wissenschaft weltweit gehörte und all das für Makedonien, für Europa, für die Welt geleistet hatte, erhielt eine hohe Auszeichnung. In Anerkennung seiner Verdienste um die spätantike Archäologie auf europäischer Ebene wählte das Deutsche Archäologische Institut der Bayerischen Akademie der Wissenschaften zu Berlin ihn zu ihrem korrespondierenden Mitglied.

Mittelalterliche Städte und Festungen in Makedonien –

Professor Ivan Mikulčić befand sich über Jahrzehnte hinweg im Rahmen seiner Forschungen in ganz Makedonien auf der Reise durch die Räume und Zeiten. Um das Jahr 1990 entwickelte er sein Projekt zu den mittelalterlichen Stätten in Makedonien. Er verfügte schon längst über gründliches Wissen zu den mittelalterlichen kulturellen Sachverhalten in mehreren makedonischen Regionen. Aber mit aktiven Forschungen begann er erst in Zusammenhang mit diesem Projekt, und dabei gelang es ihm, den gesamten makedonischen Raum zu umfassen.

Das endgültige Ergebnis, das Buch *Mittelalterliche Städte und Festungen in Makedonien* (MANU, Skopje 1996) enthielt den ersten umfassenden Überblick über alles, was im frühen und hohen Mittelalter auf makedonischem Territorium den Namen Stadt zu tragen verdiente. Es handelt sich im allgemeinen um Örtlichkeiten in Höhenlage – regionale Verwaltungs- und Militärzentren. Im Lauf der Zeiten erweiterten sie sich gelegentlich um Siedlungen mit ziviler Bevölkerung und Geschäftsgebäuden, Marktanlagen, Kirchen und anderem.

Der grundsätzliche Wert dieser bedeutsamen Studie liegt in den Beschreibungen von 80 Städten und Festungen, herausgearbeitet mittels Planskizzen und Abrissen von signifikanten Wegen, die Professor Mikulčić vor Ort feststellte und dann am Schreibtisch wissenschaftlich analysierte, so dass es ihm gelang, eine bis dahin einzigartige funktional-topologische und chronologische Interpretation vorzutragen und erste seriöse wissenschaftliche Hypothesen zur Identifizierung der in der Historiographie erwähnten mittelalterlichen Städte und deren tatsächlichen archäologischen Stätten zu formulieren.

Die monographischen Studien von Professor Iwan Mikulčić

In den letzten zehn Jahren arbeitete Professor Iwan Mikulčić an wissenschaftlichen Monographien, die übergreifenden archäologischen Zielsetzungen dienen.

Stobi

Das Werk über die antike Stadt Stobi (2004) besteht aus einer Resümierung der Erkenntnisse aus einer 80jährigen Ausgrabungsgeschichte, in die er selbst über viele Jahre hinweg involviert war. Die umfangreiche Studie stützt sich auf die bis dahin

vorliegenden über 200 Abhandlungen zum Thema Stobi von verschiedenen Autoren, vor allem aber auch auf seine eigenen Untersuchungen vor Ort. Es handelt sich um die erste vollständige Übersicht aller bis dahin bekanntgewordenen Stätten und Gegenstände, die Bezug auf diese antike Stadt haben. Das Buch ist angereichert durch dreidimensionale Rekonstruktionen und Skizzen, die der Autor selbst verfertigt hat. Es verdient gesondert hervorgehoben zu werden, dass die dritte Dimension bei der Darstellung der alten Städte, Paläste, Tempel, Foren und Basiliken auf dem Territorium Makedoniens erstmals von Professor Mikulčić in der nötigen Präzision eingeführt wurde. Ich selbst erinnere mich oft an seine Ratschläge, so, wenn er zu sagen pflegte „*Liebe Kollegen, wenige von euch werden das Privileg haben, mit speziell ausgebildeten Dokumentatoren zu arbeiten, die für euch die Aufnahmen machen. Ihr selbst müsst in der Lage sein, ihnen die grundlegenden archäologischen Fertigkeiten beibringen zu können.*“ In der Tat, liebe Kollegen, Iwan Mikulčić war und wird noch auf viele Jahre hinaus unser Leitstern sein, was das Dokumentieren angeht, und das ungeachtet der Veränderungen in Zusammenhang mit der Digitalisierung. Seht euch nur seine Abhandlungen an, den enormen Schatz an technischen Zeichnungen, die sozusagen sein Vermächtnis für uns darstellen. Zweifelsohne kann Professor Iwan Mikulčić als Virtuose im Umgang mit Tusche und bei der Gradierung der Linien, der Karten und Planimetrien, der Maßstäbe, der graphischen Rekonstruktion der beweglichen wie der unbeweglichen archäologischen Objekte sowie der isometrischen Perspektivierung gelten. Diese Illustrationen stellen an sich schon ein beachtliches Lehrwerk der Dokumentierung und der Rekonstruktion von archäologischen materiellen Überresten dar, ja ein recht eigentlich einzigartiges Denkmal und Geschenk, in dem Geist und Seele ebenso wie die handwerkliche Geschicklichkeit unseres Professors Iwan Mikulčić zum Ausdruck kommen.

Heraclea Lynkestis

Das Buch über Heraclea Lyncestis ist auf dieselbe Weise konzipiert und bildet eine Resümierung von 70 Jahren Ausgrabungen, worunter einen bedeutenden Teil des Autors Veröffentlichungen zu seinen eigenen Arbeiten vor Ort ausmachen. Auch hier gibt es eine Premiere, nämlich die Darstellung des Lageplans einer vollständigen antiken Stadt, in Gestalt dreidimensionaler Rekonstruktionen, von Malekum samt Plätzen und Statuen, kleiner Basilika, Theater u.a.

Die antiken Städte an der Bregalnica

Das Buch *Antike Städte an der Bregalnica* bildet das dritte in dieser Reihe, und ist nach demselben Schema verfertigt. Iwan Mikulčić springt den Lesern bei mittels Stimulierung der Einbildungskraft, die bei ihm selbst durch die älteren Forscher mit angeregt worden war. Unter Vermeidung allzu subjektiver Stellungnahmen vollzieht er eine Gesamtschau der Funde und gewinnt auf diese Weise das Wesentliche der Geschichte von Astibos, Bargala, Kelenidin, Armonia und Zapara.

Die bedeutendsten archäologischen Entdeckungen auf dem Gebiet der Republik Mazedonien

Das Buch *Die bedeutendsten archäologischen Entdeckungen auf dem Gebiet der Republik Mazedonien* (Dante, Ohrid 2011) gibt Beschreibungen zu 24 Stätten

oder Gruppen von Funden nach räumlicher Lage und Zeitstelle, und zwar von der Prähistorie bis zum Ausgang des Mittelalters. Angesichts der hier gebotenen Fülle und Bedeutsamkeit verblassen neben diesem höchst anregenden Werk so gut wie alle anderen Entdeckungen in der Republik Mazedonien.

In jeder der 24 Darstellungen widmet sich Professor Mikulčić den wichtigsten Fragen, um die es bei jeder dieser Entdeckungen geht, vor allem bezüglich der Schöpfer und Träger der betreffenden Altertümer und deren Bedeutung und Botschaft. Der Autor weicht hier tatsächlich von den ausgetretenen Pfaden der archäologischen Bearbeitung ab, um sich in eher publizistischer Art und essayistischem Stil den Versuch zu erlauben, auch weniger vertraute Dinge einem breiteren Publikum verständlich zu machen.

Professor Iwan Mikulčić als Kulturanthropologe der Spitzenklasse

Veränderungen gibt es demnach kaum in der menschlichen Natur und ihrer Geschichte. Im Wesen des Menschen selbst liegen die Tugenden, Ängste, Komplexe, Fehler, die zusammen die Wurzeln des menschlichen Verhaltens bilden.

Wie pflegte er uns zu sagen - *„Liebe Kollegen, wie hat man die Kostbarkeiten zu deuten, die wir in den Gräbern der balkanischen Provinzfürsten aus der archaischen Zeit gefunden haben?! Es gibt ja dergleichen noch heute, bei Völkern, die einer niedrigeren kulturellen Entwicklungsstufe angehören. Die frühgeschichtlichen Fürsten auf dem Balkan trugen ihre Reichtümer mit sich, jene ungeheure bronzene Wehr, die goldenen Masken, Handschuhe und Waffen.“*

Das photographische Gedächtnis von Professor Mikulčić ermöglichte es ihm, bei der Eroberung der Vergangenheit und deren Verbindung mit der Gegenwart die kulturellen Prozesse zu erhellen, immer in enger Verflechtung mit der materiellen Kultur, den historischen Urkunden, der menschlichen Natur. Aus den überreich gebrachten Beispielen verstand er es, seine Folgerungen mit Notwendigkeit hervorgehen zu lassen. Er bewegte sich auf den Höhen der Interpretation der anthropologisch fundierten kulturellen Prozesse in Makedonien und dem weiteren Bereich unter Verwendung einer unglaublichen Menge von Analogien aus Vergangenheit und Gegenwart. Vor allem deshalb gab es in seinen Vorlesungen nie genügend Sitzgelegenheiten für alle Teilnehmer.

Ich habe versucht, Sie heute durch die Zeit zu führen, in der unser verehrter Lehrer sein Werk vollbrachte.

Ich darf mich als unmittelbaren Zeugen seines Lebenswegs betrachten, der die Gelegenheit gerne nutzt, um auf die Lebenskraft und die intellektuelle Energie hinzuweisen, die er einsetzte, um uns die geschilderten Gaben zu reichen. Es ist mit hoher Verpflichtung, auf den von ihm beschrittenen Wegen weiterzugehen und das Werk meines großen Lehrers weiterzuführen.

Deshalb darf ich in eigenem Namen, aber auch im Namen derer, die heute nicht selbst sprechen, will heißen nicht nur der Wissenschaftler, sondern auch der Seelen all der Bewohner unserer Region in frühegeschichtlichen und antiken Zeiten, die am Aufbau der großen makedonischen Zivilisation mitgewirkt haben, vor deren Pforten wir so viele Jahrzehnte warten mussten, wir, die Studierenden der Archäologie und alle Wissbegierigen, die er uns in die vergessene Welt der tausend uralten Städtchen Burgenm

Tempel und Kirchen in Makedonien führte, die Welt, die er vor allem dem Vergessen zu entreißen bestimmt war – in aller Namen verbeugen vor dem großartigen Schaffen des Forschers und Gelehrten, Lehrers, Ritters und Missionars der Archäologie und der Kultur, unseres Professors Ivan Mikulčić.

Verehrter Professor Mikulčić, wir, denen Sie die Pforten zur Sternenwelt der archäologischen Reiche eröffnet haben wünschen uns, dass Sie noch viele und lange Jahre des glückhaften und erfolgreichen Schaffens erleben dürfen, in diesem Teil des diesseitigen Garten Eden, in Makedonien.

Skopje 2011

Viktor Lilčić

(übersetzung prof. D-r Peter Rau)

On the Life and Deeds of Professor Ivan Mikulčić

UDK: 902-05 Микулчиќ, И.

Let us all remember a lifetime dedicated to a long, bright and self-sacrificing battle for archaeology, scientific discourse and the culture of this piece of Earth that proudly bears the name of Macedonia. Let us all acknowledge the contribution of the founding strategist of Macedonian archaeology, the explorer and the teacher. A man with a sharp, rational, fiery mind and an iron will, a true master of the past. Let us remember the greatness and significance of the gift we have been given by our beloved and precious Ivan Mikulčić. Let us all recognize the professional efforts he has made for the bedrock of Macedonia.

It is said, “Mysterious are the ways of the Lord.” He has a design; He leads us through the long walk of human evolution, through the chaos, through the collision of good and evil, the darkness and light. He leads us right to the very edge, on the boundary between life and death, between oblivion and eternity.

And they say that nothing is accidental!

From His Design, great leaders sometimes emerge. These visionaries of various vocations enlighten the way of human souls on the narrow pathways to iniquitousness. Indeed, it was so when one day, the young Ivan Mikulčić then situated in Belgrade, the capital of former Yugoslavia, saw in a newspaper that a position for an archaeologist was open in the State Museum of Štip. It was then when he decided to take the road of a special life mission, bearing the bright torch and illuminating archaeology and the culture of the distant, southern land with the timeless name of Macedonia.

Ivan Mikulčić was born on the 25th of March 1936 in Inđija-Vojvodina. He inherited wonderful talents from his ancestors—his sense of meticulousness, discipline and incredible diligence, as well as determination for achieving his goals; he was given photographic memory, sharp logic and a highly positive attitude. These virtues enabled him to dedicate a lifetime to archaeological discourse and the culture of Macedonia. His prime objective was to permeate the secrets of the paleogenesis and the very processes behind the creation of Balkan cultures and civilizations.

He finished his undergraduate studies at the Faculty of Philosophy in Belgrade in 1958. He came to Macedonia immediately after his graduation, initially as Curator of Archaeology at the State Museum of Štip. After that, followed the employment at the State Museum of Bitola, where he was introduced thoroughly to Pelagonia. Life led him to the Archaeological Museum of the City of Skopje and lastly to the Faculty of Philosophy. After graduation, in 1959, he submerged himself in researching the Iron Age roots of the Paeonian and Pelagonian civilizations. Star Karaorman, Beranci, Mojno. Ivan Mikulčić thoroughly explored the pre-historic and proto-historic layers of the Macedonian soil. This research resulted in his doctoral dissertation *Pelagonia in the light of archaeological finds*, a work dedicated to the region of Pelagonia in the Proto-historic and Classical periods. Mikulčić successfully defended his dissertation in 1965 at the Faculty of Philosophy in Belgrade.

From May 1969 until his retirement in 2000, he worked at the Faculty of Philosophy in Skopje, at the Department of Art History and Archaeology. First as an assistant professor (1969), then as associate professor (1974) before being tenured in 1979. In 2002 he was elected as a corresponding member of the German Archaeological Institute, a unit of the Academy of Science in Berlin. He taught the subjects *The History of the Art of Ancient People*, *Classical Archaeology*, *Museology and Conservation of Monument Heritage*. At a certain period, he taught History of Culture as part of Interdisciplinary Studies in Journalism. He actively participated in the organization of graduate studies and doctoral research, mentoring 8 master and 4 doctoral dissertations.

We, the students of archaeology and art history, often flocked around our beloved professor in the break between two lectures and he would often say: *My dear colleagues please ask now anything you want to know about archaeology. But, at the end of the academic year, it will be me asking you, to see what have you remembered and if you are on the right track!*

In the distant year of 1974, I was a bit late to my first lecture to be given by professor Mikulčić. We were gathered that November day in the small theatre of the newly built building of the Faculty of Philosophy in Skopje. I remember that were not enough seating places, for the professor had gathered together the students from both the first and second year of studies. I was standing at the back of the theatre. The professor was saying: *My dear colleagues, where have you been all summer? I was waiting for you in Stobi. I wish at least one of you had been there, I would have put you the wheel-barrel for soil and given you the tour to see Stobi. The Faculty was opened one month later so as to finish the new building. Yet no one has come to ask where your professor is and to see what is happening in the profession you have chosen for a lifetime—archaeology!* These seemingly simple words were a wake-up call for me, for all of us. We were young, inexperienced souls entering the second stage of our lives and he gave us an academic year filled with picturesque archaeological theory. We were given palaces, castles, cities, fortresses, cultures and civilizations.

They used so say that he was extremely strict in examinations and that he could sometimes be unpleasantly severe. But those who saw this side of him would

later understand. He did not approve of people changing their professions. For him, it was a waste of time. He said: *Choose your true vocation early on, so you can enter all the professional secrets. Life is not a game. You do not have the time to waste, because your heart ticks away the seconds given under the light of life and before you know it; the darkness of oblivion will come.* And he was right! If a student did not utter a single word at the end of the academic year, especially on the exam in Classical Archaeology—one of the core subjects—then he or she had evidently chosen the wrong gate to enter their future professional life. And everyone must know on time how to choose the right gate.

Archaeology is built on the cohesion of practical work, theory and science-based interpretation. The vast experience and erudition of Ivan Mikulčić has enabled him to guide his candidates to the solid and methodologically based principles of creating a postgraduate dissertation, with a meticulous and critical approach to the quantity and the quality of the given material. He would even reject a thesis proposal if it did not meet these requirements. But once accepted, professor Mikulčić would lead his candidate in the world of archaeological facts, logical ideas, relevant scientific literature and a critical approach towards everything in the process of creating a thesis and its defense.

Ivan Mikulčić used to say: *One visit to a site would not do it justice; it is not enough to understand its soul!*

It is enough to say that there is no archaeologist in Macedonia, now or then, who has been more dedicated to the Classical poleogenesis of this region or who has possessed such scientific interest and acquired such vast knowledge through personal practice of the ancient cities and fortresses throughout the territory of the Republic of Macedonia.

A must-read publication is *Tabula Imperii Romani*. It was published in Ljubljana in 1976 and it was the first extensive archaeological map of the Republic of Macedonia. In it Professor Ivan Mikulčić revealed more than 700 archaeological sites and thus created an enormous showcase for the archaeology of the Republic of Macedonia. The contribution of professor Mikulčić would not be exceeded until 1996 when the ambitious *Archaeological Map of Republic of Macedonia* was published by the Macedonian Academy of Science and Art. Professor Ivan Mikulčić deepened our knowledge of Macedonian archaeology with many, many more publications on the archaeological, historical, cultural and civilization processes of the Republic of Macedonia and the wider region.

Prior to the research of Professor Mikulčić, the Iron Age period of Macedonia was not at all well known. After his field research in the regions of Bregalnica, Pelagonia, the Polog and Povardarie regions, his vast explorations and systematizations of the sites and archaeological findings, a new image of the Iron Age period in Macedonia was created. The research of Professor Ivan Mikulčić enabled us to understand that the Macedonian region was an integral part of the proto-history of the southern Balkans (Aegea and Greece.) His meticulous research and fieldwork brought to light an unknown chapter of the Macedonian past: the proto-historic and the early Classic

periods of Macedonia. This was the core of his doctoral thesis, defended in 1965.

Professor Mikulčić went on to describe for the first time, in a scholarly fashion, the cosmos of the Iron Age Tumuli in the Pelagonia plateau, the Pelagonians and their noblemen, the newly arrived Macedonian tribe of Lynkesti and their ruling dynasty. He captured the formation of the Pelagonian civilization in Early Antiquity, their fortified cities, villages, *necropoleis* and succeeded in identifying the periods of decline through their material culture. He captured the sharp interruptions of human happiness in the times of the great Aegean migrations, the southern incursions in the Late Geometric period and the arrival of the Roman legions.

In the period between 1975 and 1993, I had the honour to accompany the professor in the research campaign on a section of Paeonian territory. The academic year for us, as freshmen, ended in the spring of 1975 and I had my archaeological “christening” in August. That was the moment when the world of archaeology opened to me and Ivan Mikulčić was the one of the great teachers who inaugurated me. The path of archaeology led me to sites that were once great Classical cities such as Antigonea and Gurbita, as well as the sites of Kale-Gloska Tufka-Smokvica and Gradište-Tremnik. There followed a few fantastic days of field research on the site of Golemo Gradište near the village of Konjuh, where we crossed the Kriva Reka River. Professor Mikulčić *brought to life* for us the streets, steps, houses formed in the rocks of the *acropolis* of the unknown Classical city near Konjuh.

Paeonia remained his main preoccupation in the following decades, as shown by the scientific project *Ancient Cities and fortresses of the Middle Vardar Region*. Long years of field research followed. Night after night was spent in a sleeping bag in the open air, in the woods, fields, river banks and lake shores of Macedonia. Mile after mile was walked to reach the distant Paeonian cities. There was determination to climb up to the mountain sanctuary of Apollo and Artemis on the peak of Klepa. The demonic roar of thunders echoed, with luminescent and terrifying blows on the rocks of Demir Kapija and Krastavec. The professor would keep watch all night long feeding the fire while we, awaking occasionally from restless sleep, would look at him and go back to the world of the beautiful, chthonic Aphrodite. She *guided us* though the long passages of the cave sanctuary of Gorni Zmeovec near Dren, far below in underground Hades showing us the *psyches* that rushed to meet oblivion.

Later, after Professor Mikulčić had carefully reviewed the planimetry of an unknown town near the village of Disan, he entrusted me to lead the research campaign. How casually sound these titles: *The Topography of Eudarist*, Macedonia Acta Archaeologica No.1, Prilep, 1975; *The ubication of Bilazora*, Annual of the Faculty of Philosophy in Skopje No.27, Skopje, 1976; *The Problem of Antigoneia* Annual Report of the Faculty of Philosophy in Skopje No.27, Skopje No. 38, Skopje 1984. Taken at face value, these are only articles perhaps 10 or 20 pages long—that is nothing so special?! But one must have some idea of how dramatic an event it was for the history, photographs and planimetries of these important cites to be published. Ivan Mikulčić and we, the fortunate ones who endured military-style archaeological excavations organized led by the professor in a master-mind strategic fashion. He

shared his knowledge to many co-workers and young followers who continued his efforts with research and publications of their own and thus this important nation was given the attention fully deserved as the first historically known nation on Macedonian soil.

The Classical cities are the basis on which all later material and spiritual values have been developed. They are the basic cells of civilization. A civilization is a millennia-long striving and the aim of every culturally aware human community. This fact had not escaped professor Mikulčić and thus he accepted his greatest challenge—that of identifying in the field the earliest cities on the territory of Macedonia.

He now determinably engaged himself in a true battle. Leading numerous archaeological excavations, he painstakingly researched Macedonia. Region after region, site after site, fortification after fortification, he located the most significant fortified settlements. He identified their perimeters, their curtain walls and possible interior buildings, with still visible remnants on the surface. After all this followed archaeological-geodetic measurement and technical documentation of all the visible ruins and the creation of a planimetry of the settlement.

For four long decades this missionary of an archaeologist researched some 200 fortified cities, towns, border *castella*, fortified villages and *refugia* on the territory of the Republic of Macedonia. For four decades he visited and carefully researched the oldest regional centres of Early Antiquity, making high-quality maps so that he could perform archaeological and historical interpretation and identification of the settlements known from contemporary written sources: Heraclea and Lynk in Lynkestis; Stybera, Alcomenae, Bryanion and the problem of Perseida, Kydrae, Pelagonia, Kolobaisa and many others in Pelagonia; Lychnidos in Dessaretia, Scupi in the vicinity of modern Skopje; Bilazora in the vicinity of Sv. Nikole; Gurbita, Argos, Audarist, Stobi, Stenae, Antigoneia and the Vardar section of Paeonia; Astraion and Dober in the vicinities of Radoviš and Strumica. Idomenae, Gortynia, Atalante in Amphaxitis.

Many, many scientific articles of profound fieldwork and research into the civilization horizons of Macedonia in Early Antiquity were published and in 1999 these would result in the study *The Ancient Cities of Macedonia*, published by the Macedonian Academy of Science and Art in Skopje.

Professor Ivan Mikulčić is the top Macedonian processual archaeologist, leading in the field of poleogenesis research. For the postulate of his research is the causal logic between the development of settlements in the contexts of their location, communications, natural and mining resources and farmland.

Professor Ivan Mikulčić taught us that the *intra muros* city grounds of Classical cities are especially significant data in estimating the urban and civilization potential of a given region. He was the first to establish the precise city ground of Skupi-43/44 ha and interpreted this in relation to the arrival of Roman legions at the end of the 1st century BC in the barely populated area. He was the first to introduce the grading scale on the grounds *intra muros* of the cities in the Early Antiquity. Those cities were located in Paeonia and Pelagonia. The cities in the more prosperous regions, such as the Vardar valley, had cities with areas of 5-10 ha, while cities like Audarist, with area

of 17 ha and Bilazora, with area of 19 ha, were the Paeonian *metropoleis*.

The professor paid special attention to the Roman city of Skupi. He was the first to organize full-scale archaeological excavations of the city's Eastern Necropolis, which resulted in numerous studies: on burial rites of the pre-Roman and Roman period and Late Antiquity; on ancient lamps-*lucernae*, glass production, inscriptions and many other matters of research. He also showed special scientific interest in Skupi in Late Antiquity. Ivan Mikulčić performed constant explorations of this city, situated near the modern village of Zlokukjani, as well as the whole surrounding region, the old communications, mountain passes, the fortifications of Late Antiquity and the Early Christian churches.

The professor took me to the site of Gradište-Brazda in 1975. This site was constantly researched by the professor in the following two years. But I remember the day when I went back there with the professor in 1985. On the south-western periphery of the village was a house built from massive stone blocks, nicely levelled. Yet they had a detail atypical for a rustic building: the joints of the blocks were dressed in *anathyrosis*. Seeing my bewildered facial expression, the professor said: *Victor, let us go and see the Small and the Big Hole, from where these blocks were taken from*. Indeed, there were two indentations in the wall of the chamber tomb where several candles had been lit.

The chamber tomb was a monumental example of the architecture in Early Antiquity. It was built in the 5th century BC. It had a natural *dromos*, steps, and a high, rectangular chamber. It was identified by the professor as the last resting place of a local Paeonian ruler who had lived in Early Antiquity. He performed further excavations with his wife and colleague-archaeologist Gorica Mikulčić and with Viktorija Sokolova, PhD. Artifacts such as high-quality pottery fragments of imported *kantharoi*, *skyphoi*, *amphorae* and other types of vases were found.

It is believed that the earliest known inhabitants of the Skopje valley were the Paeonian Agrianes. The professor explored and excavated their towns near the modern villages of Brazda and Studeničani. He discovered many exclusive finds which told the story of how Athenian craftsmen and merchants came up the river Vardar all the way to present-day Skopje in their search for resources and new trading grounds in the period of Early Antiquity. They also brought new cultural influences into the Skopje valley and thus connected this area with Mediterranean civilization.

A great deal of the scientific work of professor Mikulčić was dedicated to these topics. He identified the non-Illyrian elements in the material culture of the Skopje region as early as in the period of transition between the pre-Roman and the Roman era. He was the first to offer a presentation of the civilization that flourished in the Skopje region in Early Antiquity. He was the first to submerge himself in the research of the pre-Roman cultural horizons of the Skopsko kale fortification.

The professor paid special attention to the matter of Skopje and its surroundings in Late Antiquity and I am honoured to say that it was my pleasure to accompany him. On the sites near Taor and Bader we worked in August and September of 1977. We were greeted by a keep, towers, mortared walls; fibulae with a bent leg and coins of 6th

century Byzantine Emperors.

In 1997, excavations began on the Early Byzantine and Medieval fortification. Several trenches were opened: on the external side of the polygonal frontal bastion, the frontal triangular tower, the acropolis and the water tanks. There were cultural horizons full of artefacts: Early Byzantine coins, medieval celestial *scyphate*, a *Sucidava* belt buckle. Deep cisterns were found, a small medieval bath, the medieval palatal area and the inner curtain walls surrounded with 40 massive Early Byzantine triangular and pentagonal towers. I remember when, in January 1997, he made photographs and drawings of the stone impost with a motif of a cross at the church of St. Nicholas in the village of Gluovo, in the vicinity of Skopje. It was then that the professor told me of the Early Christian *menoi* and the entrance of light in Early Christian basilicas. We saw a great number of capitals, imposts, bases, columns and fragments of window *menoi* in the Skopje area and in many other places in Macedonia. The holiness of these Macedonian stones, of which I was told so much by the professor, will be my motivation to dedicate my doctoral research to them.

The *Romaioi* of the Late Antiquity threw boiled water and rained deadly arrows from their highly organized fortification perched on overlooking mountain top. Their battle cries were mixed with loud noise made by banging metal objects. Being highly religious, they believed that God will come to their aid. Perhaps this was the reason why they erected their fortified towns and villages on hills, as close as possible to the sky. There are hundreds of such fortifications on the territory of the Republic of Macedonia; so many that the correct number is unknown, for it increases regularly.

Professor Mikulčić was the first to make a serious and thorough attempt to research the period of Late Antiquity in Macedonia. Over the last three decades he has intensified the field and cabinet research on the decline of Antiquity in the Balkans.

He has written articles on unexplored events of the late 3rd to the end of the 6th century AD, especially on the changes in provincial borders in the Balkans. He has analyzed the historically recorded barbarian incursions and identified the material cultures of the raiding tribes in the layers of Macedonian sites. The professor has given special attention to the matters of mining, roads and transport in this period, as well as the fortifications of the 4th, 5th and 6th centuries AD.

The professor explored the region of Skopje in the period 1975-1981. From 1981-1985 the scope of his research moved to the Middle Vardar region. He has documented thousands of metres of city walls which the *Romaioi* built to preserve the civilization of the Antiquity.

The given *Romaioi* were in fact assimilated Paeonians, Pelagonians, Deuriopes, Agrianes, Dessarets and Macedonians. The so-called *Romaioi* were terrified of the sight of the armies of the Sclavenes and Avars and many other tribes who invaded every corner of the ancient Balkans. The *Romaioi* tried to protect themselves by fortifying cities and building fortifications. Many are known on the territory of Macedonia—in the areas of the present-day cities of Kriva Palanka, Radoviš, Strumica, Valandovo, Negotino, Prilep, Ohrid. The professor thus finally revealed the decline of the civilization of Antiquity in the very heart of the Balkans.

On the Early Byzantine *specula* of Klepa we climbed for the first time in 1975 as part of a 4-days research project organized by Mikulčić. We travelled cheaply by bus from Skopje to Viničani and then walked from Svekjani to our base at Dvorište. From this base we climbed every day on Klepa, where we and the professor documented the remnants of the great temple dedicated to Apollo and Artemis, the smaller temple, the curtain wall of the central, early Byzantine fortification in the Middle Vardar region. The massive stone blocks of parallelepiped shape, a leg part of marble statue of a goddess, an inscription bearing the name of Apollo. There was a two-chambered *cella* of the smaller temple with a base for a statue of Artemis and dozens of smaller, bronze denominations of the Emperors Constantine, Julian the Apostate and Theodosius.

In 1976 the professor took us on a one-day work visit to a town of Late Antiquity now known as the site of Davina Kula, near the village of Čučer. But the professor then spent more than 60 working days at Davina Kula. With the documentation of the surface surveys, he saved from oblivion the central core of the town. Later on, he would write that the site was wondrous and fascinating, that it was a town of Late Antiquity as had never been seen before in Macedonia. The very few of us, his students, followed our professor on the track to the highest mountain fortresses of Late Antiquity. Together we managed to document more than 400 fortifications.

The professor had 6 study visits in the great libraries of Frankfurt and Munich, after being awarded with stipends from the Alexander von Humboldt Foundation. The multitude of scientific literature that was made available to him by these visits helped professor Mikulčić to define these fortifications as fortified towns and villages, mining settlements, military *castellan*, provincial border sentries and imperial posts. All this research work resulted in the publication of *Nord Makedonien, städte - vici - regugien - castelle*, Munich 2002. The work was published by the Bavarian Academy of Science.

Professor Ivan Mikulčić started around 1990 his project on the medieval towns of Macedonia. He had some previous knowledge of the medieval cultural horizons in most regions of Macedonia, but this project helped him cover the whole territory. The final result was a book published by the Macedonian Academy of Science and Art in 1996 with the title *Medieval cities and fortifications of Macedonia* and this work is, so far, the only survey of these cities in the Early and High Middle Ages. These cities were fortified governing and military centres of a given region and many of them had suburbs with civilian populations. Around 80 settlements are presented in this book, with the respective history, ground plan for each, as well as analysis of the archaeological material retrieved in the field.

For the last decade or so, the professor has been working on monograph studies dedicated to the larger archaeological sites. The book on Stobi in Antiquity (published in 2004) presents a summary of the archaeological excavations performed during the last 80 years, in many of which the professor participated himself. This book is based on more than 200 scientific publications on Stobi, by various authors and the personal experiences of the professor. This is the first comprehensive presentation of the most important finds in this Classical city and is abundant with 3D reconstructions and drawings by the author.

It is important to stress that Mikulčić contributed the 3D representations of the ancient cities, palaces, temples, forums and basilicas on the territory of the Republic of Macedonia. *My dear colleagues*, he used to say, *very few of you will have the privilege to work with documentation experts who will draw or photograph for you. So you must learn at least those basic skills of documenting.* Ivan Mikulčić was, is, and will be for many years to come the master of documentation, even in the digital era. It takes only a glimpse of his publication to see the value of the enormous corpus of technical drawings he has produced for us. These very drawings are, in a way, a supplementary guide for documenting and reconstructing archaeological material remains. It is a unique and monumental work of documentation born of the persistence, intelligence and skilful dexterity of the professor.

The book on Heraclea Lynkestis was conceptualized in the same manner and it represents a summary of 70 years of excavations which were previously partially published and field research by the author. Again, professor Mikulčić was the first to produce a complete ground plan of the Classical city, as well as 3D reconstructions of the Macellum, the Portico with motifs, the Small Basilica and the Theatre.

The book 'The Classical Cities of Bregalnica' is the third in this series and follows the same pattern. Ivan Mikulčić recreates the imagination of previous research for readers of this book. Being fair and objective, Professor Mikulčić summarizes the finds and thus recreates the history of the cities of Astibo, Bargala, Kelenidin and Zappara.

'Major Archaeological Discoveries in the Republic of Macedonia' (in press) is a review of 24 sites and artefact findings presented visually, spatially and chronologically from prehistory to the Middle Ages. Each of these stands out from the mass of archaeological finds in the Republic of Macedonia in its significance, richness and attractiveness.

The professor tells the story of each of the 24 objects, addressing questions as to their origins, their creators and the message they bring. The author does not follow the conventional processing of archaeological data but employs a more journalistic style and, with his essayistic air, brings these unknown events and persons alive to the wider public.

It seems that human nature has never changed. It is the very essence of a human being to have virtues, fears, flaws and complexes—they are rooted in human behaviour. *My dear colleagues*, he once said, *How are we to explain the treasures found in the tombs of the local Balkan lords from the Archaic period? Just like the modern people of lower cultural development, the chieftains of the Early Archaic period took with them to the grave their treasures—monumental bronze kraters, golden masks and gloves, weapons... However, this was not practised during the Roman period—only a small bronze coin for the soul to pay Charon its journey to the hopeless darkness of Hades.*

The photographic memory of Professor Ivan Mikulčić enabled him to capture the past and connect it with the present, to elaborate on the cultural process of the blending and interweaving of material culture and human nature. He gave invaluable

insights and advice. He enriched the interpretation of the anthropological cultural processes of the past centuries in Macedonia and the wider region by the analogies he drew between the past and present. This was why there were no empty seats at his lectures.

Today I have guided you through the working life of our precious professor. I am a living witness of his path, the strength and intellectual vigour with which he has devoted himself to his work and the precious and sacred gift he has left us. In the name of the souls of the many people from who created the magnificent Macedonian civilization, the students of archaeology whom he has led and whom he has shown the forgotten world of the thousands of ancient cities, fortresses, temples and basilicas which he saved from eternal oblivion, I bow before the great deeds of the professor and researcher, the missionary and knight of archaeology and culture, Ivan Mikulčić.

Dear Professor Mikulčić: We, for whom you have opened the starry gate on the path of archaeological eternity, pray for everlasting time to give you many happy and sunny creative days on this part of the earthly Heaven called Macedonia.

Viktor Lilčić
(English Translation by Jelena Jarič)